

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Katedra sociální patologie a prevence

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Miloš Kvaček

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Zaměstnání u Vězeňské služby České republiky a jeho negativní dopad na rodinný život

bakalářská práce

Autor: Miloš Kvaček
Studijní program: B7507, Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert
Oponent práce: Mgr. Martin Knytl

Zadání bakalářské práce

Autor: Miloš Kvaček

Studium: P16K0337

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Název bakalářské práce: **Zaměstnání u Vězeňské služby České republiky a jeho negativní dopad na rodinný život**

Název bakalářské práce AJ: Employment in the prison service of the Czech Republic and its negative impact on family life

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je ukázat, jak zaměstnání u Vězeňské služby ČR (VS ČR) může negativně ovlivnit rodinný život v jeho komunikační i vztahové rovině. Je představen institut VS ČR, popsána pracovní náplň a činnosti příslušníka VS ČR ve věznicích. Jsou nastíněny okolnosti, kterým příslušník VS ČR musí při komunikaci s vězňenými osobami čelit a jež na něj jako takové působí a ovlivňují ho v interakci s dalšími osobami mimo pracoviště. Empirická část bakalářské práce bude tvořena z několika kazuistik, které poukážou na základní hypotézu a současně cíl práce, a to na skutečnost, že zaměstnání u VS ČR ovlivňuje zaměstnance natolik, že může dojít k negativním následkům v jeho vlastním rodinném životě.

HERZOGOVÁ, Zuzana. Policejní etika. Praha: Zuzana Herzogová, 2003. ISBN 80-2389984-8
RASZKOVÁ, Tereza; HOFERKOVÁ, Stanislava. Kapitoly z penologie I. 1. vyd. Hradec Králové: Nakladatelství GAUDEAMUS, 2013, s. 22, ISBN 978-80-7435-264-5
RASZKOVÁ, Tereza; HOFERKOVÁ, Stanislava. Kapitoly z penologie II. 1. vyd. Hradec Králové: Nakladatelství GAUDEAMUS, 2014, ISBN 978-80-7435-378-9
ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 431s. ISBN 80-86473-86-4
MEZNÍK, Jiří a kol. Základy penologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s. ISBN 802101248X.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jan Hubert

Oponent: Mgr. Martin Knytl

Datum zadání závěrečné práce: 22.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci pod názvem „Zaměstnání u Vězeňské služby České republiky a jeho negativní dopad na rodinný život“ vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce PhDr. Jana Huberta a pravdivě uvádím seznam použité odborné literatury a pramenů.

V Hradci Králové dne 2. prosince 2019

Anotace

KVAČEK, Miloš. Zaměstnání u Vězeňské služby České republiky a jeho negativní dopad na rodinný život. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 66 s. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je ukázat, jak zaměstnání u Vězeňské služby ČR může negativně ovlivnit rodinný život v jeho komunikační i vztahové rovině. Je představen institut Vězeňské služby ČR, popsána pracovní náplň a činnosti příslušníka VS ČR ve věznicích. Jsou nastíněny okolnosti, kterým příslušník Vězeňské služby ČR musí při komunikaci s vězněnými osobami čelit a jež na něj jako takové působí a ovlivňují ho v interakci s dalšími osobami mimo pracoviště. Empirická část bakalářské práce bude tvořena z několika kazuistik, které poukážou na základní hypotézu a současně cíl práce, a to na skutečnost, že zaměstnání u Vězeňské služby ČR ovlivňuje zaměstnance natolik, že může dojít k negativním následkům v jeho vlastním rodinném životě.

Klíčová slova: Vězeňská služba ČR, věznic, komunikace, příslušník Vězeňské služby ČR, rodina, dopad na rodinný život, přínos změny profese příslušníka Vězeňské služby ČR

Annotation

KVAČEK, Milos. Employment at the Prison Service of the Czech Republic and its negative impact on family life. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 66 pp. Bachelor thesis.

The aim of this thesis is to show how employment with the Prison Service of the Czech Republic can negatively affect family life in its communication and relationship levels. The institute of the Prison Service of the Czech Republic is introduced, the job description and activities of a member of the Prison Service in the prison are described. It outlines the circumstances that a member of the Prison Service of the Czech Republic has to face when communicating with prisoners, and which affects them as such and affects them in interaction with other persons outside the workplace. The empirical part of the thesis will consist of several case reports, which point to the basic hypothesis and at the same time the aim of the work, namely the fact that employment with the Prison Service of the Czech Republic influences employees so that negative consequences can occur in their own family life.

Keywords: Prison Service of the Czech Republic, prisons, communication, member of the Prison Service of the Czech Republic, family, impact on family life, benefits of changing the profession of a member of the Prison Service of the Czech Republic

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne 2. prosince 2019

Podpis studenta:

OBSAH

ÚVOD	9
1. VZNIK A HISTORIE VĚZEŇSTVÍ V ČECHÁCH.....	11
1.2 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky	11
1.3 Organizační jednotky Vězeňské služby ČR	13
1.4 Typy věznic	14
2. PŘÍSLUŠNÍCI VS A JEJICH CHARAKTERISTIKA.....	15
2.1 Požadavky vzdělání při nástupu do služebního poměru u VS ČR.....	16
2.2 Didaktický proces u VS ČR	17
2.3 Služební a profesní příprava.....	18
2.5 Osobnostní předpoklady a žádoucí rysy příslušníka VS ČR.....	18
2.6 Pracovní prostředí věznic	19
3. KOMUNIKACE NA PRACOVÍŠTI VS ČR A JEJÍ SPECIFIKA	24
4. RODINA, JEJÍ FUNKCE A RESILIENCE	27
4.1 Funkce rodiny.....	27
4.2 Možné negativní dopady zaměstnání u VS ČR na rodinu	30
5. PREVENCE A TERAPIE	38
5.1 Prevence negativního dopadu na rodinu příslušníka VS ČR	38
5.2 Terapie.....	39
6. KVALITATIVNÍ VÝZKUM	41
6.1 Stanovení cílů a příprava výzkumu	41
6.2 Kazuistiky.....	44
6.2.1 Kazuistika, Zdeněk, 38 let	45
6.2.2 Kazuistika, Kamil, 28 let	47
6.2.3 Kazuistika, Jaroslav, 34 let	50
6.2.4 Kazuistika, Milan, 36 let	53

6.3 Závěr výzkumu - vyhodnocení výzkumných otázek.....	55
ZÁVĚR.....	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	63

ÚVOD

Cílem bakalářské práce je ukázat z pohledu muže, který vykonával své povolání u Vězeňské služby České republiky, jak dokáže toto zaměstnání ovlivnit osobnost člověka. Vliv prostředí na osobnost příslušníka pak přináší i dopad na jeho rodinu a blízké přátelé. V teoretické rovině popisují Vězeňskou službu ČR a nastiňují možné patologické jevy v komunikaci, jež přináší výkon tohoto povolání. V praktické části pomocí případových studií dokazují, jaký negativní dopad na jednotlivé osoby má výkon služby v tomto represivním sboru a jak dokáže změna této profese znovunastartovat život příslušníka.

V první kapitole představuji Vězeňskou službu ČR. Uvedu zde, z čeho se skládá jednotlivá struktura Vězeňské služby a nastíním také činnosti jednotlivých typů věznic.

Charakteristiku služby příslušníka se pokusím popsat v druhé kapitole. Zde se budu snažit také vysvětlit, jaký je přijímací režim do tohoto sboru a co následuje po úspěšném přijetí do služebního poměru, kde v současné době, dle statistiky Vězeňské služby za rok 2018, pracuje nejvíce příslušníků ve věkové kategorii 30 – 45 let.

Třetí kapitola zaměřuje na problematiku komunikace příslušníků s vězněnými osobami, ale i s kolegy či s nadřízenými. Ukáží, o jak specifické prostředí se jedná, jak je třeba dbát na to, s kým člověk komunikuje a jaká etická dilemata následně přichází.

V další kapitole představím rodinu a její funkce, které rodina plní nebo plnit má. Převážně se však zaměřím na možný negativní dopad zaměstnání u Vězeňské služby na rodinný život, na to, jaké patologické jevy se mohou vyskytovat u člověka, který se rozhodne ve vězeňském prostředí vykonávat své povolání, jako např. domácí násilí či agrese.

Teoretickou část zakončím kapitolou o možné prevenci proti působení negativních vlivů služby u tohoto bezpečnostního sboru na osobnost člověka. Ukáží také, jak důležitá je psychohygiena i to, že čas od času není ostuda si o svých problémech promluvit s odborníkem, jež problematiku a psychický dopad služby zná a příslušníkům dokáže v těžké životní situaci erudovaně poradit.

Ve výzkumné části tvořené osobními případovými studiemi je cílem potvrdit hypotézu, že povolání u Vězeňské služby má negativní dopad nejen na osobnost

samotného příslušníka, ale i na vztahy s jeho okolím, převážně pak v komunikaci s rodinou.

Jakékoliv povolání nás dokáže změnit. Postupem let se mění člověk i sám o sobě, avšak působení v tak psychicky náročném prostředí, jaké vězení samo o sobě je, je tato skutečnost ještě více zvýrazněna. Pokud není příslušník v uniformě silnou a vyrovnanou osobností, jen těžko pak dokáže čelit vlivům, které na něho za zdmi věznic působí.

1. VZNIK A HISTORIE VĚZEŇSTVÍ V ČECHÁCH

Pojem vězeňství vyjadřuje činnost státu v souladu se zákonem a platnými právními předpisy trestního práva, jehož účelem je najít a zadržet pachatele trestného činu, pravomocně ho odsoudit, zajistit jeho izolaci od společnosti s následnou nápravou, a to jak v izolaci krátkodobé, tak i dlouhodobé. Vězeňství se podílí na úpravě mezilidských vztahů a na ochraně hmotných a nehmotných potřeb a zájmů společnosti (Kýr, 2006, s. 1).

Vězeňství mělo už od samého zrodu důležitou úlohu ve správě státu. Ve středověku byl trest smrti univerzálním trestem jako prostředek odplaty. Tehdy bylo velmi nutné dopadení pachatele přímo při činu, protože pozdější dokazování bývalo velmi složité. Vězeňství se rozvíjí převážně v 16. století, a to výstavbou věznic. Prvním takovým předchůdcem současné podoby věznic byla věznice ve Florencii. Podmínky ve věznicích byly zpočátku velmi těžké. Trest si odpykávali ve vězeňských kobkách nebo ve sklepních prostorách. K jídlu dostávali chléb a vodu (Razzková; Hoferková, 2013, s. 18). Spolu výstavbou věznic a samotným rozvojem vězeňství se také začíná formovat nový vědní obor penologie, která se zabývala nejen druhy trestů a organizací, ale také příčinami trestných činů. V současné době je vězeňství samostatným odvětvím. Počátky dnešní Vězeňské služby ČR se datují k 1. lednu 1993, kdy přeměnou dosavadního Sboru nápravné výchovy vznikla Vězeňská služba ČR řídicí se zákonem č. 555/1992 Sb., O Vězeňské službě a justiční strážní ČR. Od této doby se Vězeňská služba považuje za správní úřad a účetní jednotku spadající pod Ministerstvo spravedlnosti (Kalvodová, 2002).

1.2 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky

Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem státní správy pro soudy a státní zastupitelství a také nadřízeným orgánem generálního ředitelství Vězeňské služby, jež je jednou z organizačních jednotek Vězeňské služby. Ministerstvo vykonává kontrolní funkci nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody včetně kontroly vnitřních předpisů, kterými se musí řídit zaměstnanci Vězeňské služby při zacházení s obviněnými, odsouzenými osobami a chovanci zabezpečovací detence. Ministerstvo je povinno zajistit, aby Vězeňská

služba mohla řádně vykonávat své povinnosti. Dále zajišťuje finanční prostředky, dohlíží nad jejich nakládáním, koordinuje výkon služby justiční stráže a zajišťuje také rozvoj informačních technologií. V čele ministerstva je ministr spravedlnosti, v jehož kompetenci je odvolávání a jmenování generálního ředitele Vězeňské služby.

Vězeňská služba České republiky je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Byla zřízena zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži ČR, ve znění pozdějších předpisů. Vězeňskou službu řídí generální ředitel. Generální ředitel jmenuje a odvolává ředitele jednotlivých věznic, detenčních zařízení a dalších. Mezi činnosti Vězeňské služby patří výkon trestu odnětí tresu, výkon vazby a výkon zabezpečovací detence, ochrana pořádku a bezpečnosti v prostorách soudů, státního zastupitelství a dalších orgánů státní správy. Dále střeží a spravuje vazební věznice, věznice a ústavy pro výkon zabezpečovací detence, eskortuje osoby ve výkonu vazby, výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence, zajišťuje pořádek a bezpečnost ve věznicích a v prostorách soudů. Dělí se na vězeňskou stráž, justiční stráž, správní službu a pověřené orgány Vězeňské služby. Přičemž pouze vězeňská a justiční stráž má postavení ozbrojeného bezpečnostního sboru.

Vězeňská stráž střeží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody, eskortuje tyto osoby do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, střeží vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence a je-li podle odstavce 5 povolána k plnění úkolů justiční stráže, střeží budovy soudů, státních zastupitelství a ministerstva. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň (§ 3 odst. 2 zákona č. 555/1992 sb).

Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti. Je-li justiční stráž dočasně povolána k plnění úkolů vězeňské stráže, střeží vazební věznice a věznice, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň (§ 3 odst. 3 zákona č. 555/1992 sb).

Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, vzdělávací, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost (§ 3 odst. 6 zákona č. 555/1992 sb).

Pověřené orgány Vězeňské služby mají postavení policejního orgánu v řízení o trestných činech osob ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, spáchaných ve vazební věznici, věznici nebo v ústavu pro výkon zabezpečovací detence. Záleží jim též oprávnění používat podpůrné operativně pátrací prostředky podle tohoto zákona (§ 3 odst. 8 zákona č. 555/1992 sb).

1.3 Organizační jednotky Vězeňské služby ČR

Organizačními jednotkami Vězeňské služby ČR jsou:

- generální ředitelství
- vazební věznice
- věznice
- ústav pro výkon zabezpečovací detence
- střední odborné učiliště
- Akademie Vězeňské služby ČR

Generální ředitelství řídí, organizuje a kontroluje činnost ostatních institutů Vězeňské služby. V čele stojí generální ředitel, který má personální a kázeňskou pravomoc včetně pravomoci upravovat právní vztahy ve Vězeňské službě. Rovněž řeší otázky spojené s výkonem vazby i výkonem trestu odnětí svobody. Generální ředitelství se člení na odbory. Ty mají řídicí a kontrolní činnost, navrhují potřebná opatření, vyřizují stížnosti aj.

Činnost vazebních věznic (např. v Hradci Králové) upravuje zákon č. 293/1993 Sb., a také řád výkonu vazby. Součástí vazebních věznic je nástupní oddělení, kde vězněné osoby (obvinění) pobývají po nezbytně nutnou dobu. Převážně čekají na zařazení do příslušného typu věznice. Nyní je u nás 10 vazebních věznic.

Věznice se řídí zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, dále řádem výkonu trestu odnětí svobody a vnitřními předpisy věznice. V současné době je v České republice 25 věznic. Zajišťují výkon trestu pro osoby s trestem odnětí svobody (odsouzení) a výkon trestního opatření uloženého mladistvému.

Ústav pro výkon zabezpečovací detence je zřízen za účelem ochrany společnosti před zvláště nebezpečnými pachateli zločinů a činů jinak trestných. Tyto ústavy jsou u nás v ČR dva a nalezneme je v Brně a Opavě.

1.4 Typy věznic

Od roku 2017 (1. 10. 2017) platí zákon č. 58/2017 Sb., kterým se změnil zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Z původních čtyř typů věznic se odsouzení v současné době umisťují podle ustanovení § 56 odst. 1 a 2 TZ do dvou typů věznic. Tyto dva typy věznic se dělí dále podle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu. Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává diferencovaně ve věznici.

- a) s ostrahou,
- b) se zvýšenou ostrahou.

Soud zpravidla zařadí do věznice:

s ostrahou pachatele, u kterého nejsou splněny podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou,

se zvýšenou ostrahou pachatele, kterému byl uložen výjimečný trest (§ 54 TZ), kterému byl uložen trest odnětí svobody za trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108 TZ), kterému byl za zvlášť závažný zločin (§ 14 odst. 3 TZ) uložen trest odnětí svobody ve výměře nejméně osm let nebo který byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z vazby, z výkonu trestu nebo z výkonu zabezpečovací detence.

Věznice s ostrahou se dále dělí podle stupně zabezpečení na oddělení:

- s nízkým stupněm zabezpečení,
- se středním stupněm zabezpečení a
- s vysokým stupněm zabezpečení.

Do těchto oddělení se odsouzení umisťují podle míry vnějšího a vnitřního rizika. Z hlediska bezpečnosti jsou věznice zabezpečeny vysokými zdmi, ostnatými nebo žiletkovými dráty (tzv. bruno válce), různými elektronickými zabezpečovacími poplachovými čidli či kamerovým systémem. Zvlášť nebezpeční vězni jsou umisťováni do tzv. oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, jenž si navíc zesiluje každá věznice dle svých specifických potřeb.

2. PŘÍSLUŠNÍCI VS A JEJICH CHARAKTERISTIKA

Každý občan České republiky může vykonávat povolání příslušníka Vězeňské služby, pokud splní podmínky dle Zákona č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů:

- a) o přijetí písemně požádá,
- b) je starší 18 let,
- c) je bezúhonný,
- d) splňuje stupeň vzdělání stanovený pro služební místo, na které má být ustanoven,
- e) je zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý k výkonu služby,
- f) je plně svéprávný,
- g) je oprávněný seznamovat se s utajovanými informacemi podle zvláštního právního předpisu, má-li být ustanoven na služební místo, pro které se tato způsobilost vyžaduje,
- h) není členem politické strany nebo politického hnutí, a jde-li o služební poměr příslušníka zpravodajské služby, ani odborové organizace,
- i) nevykonává jinou výdělečnou činnost, s výjimkou činnosti podle § 48 odst. 4 písm. c) až e), h) a i) a § 68 odst. 2, a není členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, které provozují podnikatelskou činnost.

Bezúhonnost prokazuje uchazeč opisem z evidence Rejstříku trestů. Vězeňská služba spolupracuje s Policií ČR, která provádí prověrku způsobilosti. Převážně prověřuje nové uchazeče v tom, zda vede spořádaný život, zda není alkoholik či gambler nebo i jak nabyl svůj dosavadní majetek. Policie také zjišťuje informace od sousedů, jak se chová ve společnosti apod. Dále je zkoumána fyzická způsobilost. Ta se prokazuje fyzickým testem tělesné zdatnosti. Zdravotní způsobilost posuzuje posudkový lékař VS ČR i na základě předloženého výpisu ze zdravotní dokumentace uchazeče.

2.1 Požadavky vzdělání při nástupu do služebního poměru u VS ČR

Minimální požadavek na vzdělání při příjmu do služebního poměru k Vězeňské službě ČR je střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Příslušník je při přijetí do služebního poměru ustanoven na služební místo, pro které je stanovena služební hodnost vrchní referent. Tuto hodnost má příslušník do absolvování nástupního kurzu. V této hodnosti vykonává příslušník základní činnosti související se zajišťováním strážní či dozorcí služby ve vazebních věznicích nebo ve věznicích pro výkon trestu odnětí svobody a výkon základních činností při zajišťování pořádku a bezpečnosti v budovách, ve kterých vykonává službu justiční stráž. Po úspěšném ukončení základního kurzu je příslušník povýšen na hodnost asistenta. Následné povyšování již není automatické. K základním činnostem, které vykonává asistent, vrchní asistent nebo inspektor patří zajišťování strážní nebo dozorcí služby ve vazební věznici nebo ve věznici pro výkon trestu odnětí svobody a samostatný výkon služby při zajišťování pořádku a bezpečnosti v místech výkonu služeb justiční stráže. Na tyto pozice opět stačí střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou.

Na vyšší pozice základních řídicích funkcí, jako je vrchní referent, inspektor nebo komisař, je již požadováno vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání min. v bakalářském studijním programu. Tyto funkce plní pracovní povinnosti v oblasti koordinace a kontroly strážní, dozorcí či eskortní služby nebo služby u justiční stráže.

Následují hodnostní označení vrchní komisař a rada, kteří koordinují a usměrňují přímý výkon vězeňské a justiční stráže a rozhodují o směrech, kam se bude výkon vězeňské a justiční stráže dále ubírat. Zde je požadavek na vzdělání vysokoškolské v bakalářském nebo magisterském studiu.

Jako poslední je top management. Top management tvoří vrchní rada, vrchní státní rada. Vrchní především řídí a kompletně zajišťuje činnosti vazební věznice nebo věznice pro výkon trestu odnětí svobody, v případě vrchního státního rady jde pak o kompletní koordinaci vězeňské služby. U těchto hodností je již nutné absolvovat vysokoškolské vzdělání a získání tak vysokoškolského titulu v magisterském studijním programu.

2.2 Didaktický proces u VS ČR

Podle Mužíka (2004) tvoří didaktická metoda soubor postupů, kterými lektor předává poznatky, formuje dovednosti a návyky účastníků. Do didaktických metod také patří postup účastníka, kterým si vědomosti, dovednosti a návyky osvojuje. Jistě nemůžeme říci, že by existovala správná nebo jedna úspěšná metoda. Každá metoda má své kladné i záporné stránky. I proto je vhodné metody kombinovat v souladu s etapami osvojování si znalostí a dovedností a povahou stanovených cílů. Stejně tak postupuje i Vězeňská služba ČR.

Veškeré vzdělávání příslušníků zajišťuje Akademie Vězeňské služby České republiky ve Stráži pod Ralskem. I zde začíná kurz základní odborné přípravy, který je určen pro všechny příslušníky Vězeňské služby ČR bez rozdílu jeho služebního zařazení. V tomto kurzu se příslušník vzdělává v oblasti zákonů, předpisů a nařízení, které upravují výkon vězeňské a justiční stráže. Zde se také učí zacházet s donucovacími prostředky, střelnými zbraněmi a osvojuje si praktické návyky potřebné při výkonu služby. Tento základní kurz trvá zpravidla 13 týdnů a je ukončen závěrečnou zkouškou, ve které příslušník dokazuje, že se orientuje v mnoha oblastech jako je např. právní řád ČR, orientace v právních normách, které vymezují činnost Vězeňské služby ČR a přístup k obviněným či odsouzeným, že se naučil respektovat lidská práva osob ve výkonu vazby, výkonu trestu a ve výkonu zabezpečovací detence a jejich osobní důstojnosti, získal všeobecný rozhled o současných metodách a trendech v pojetí vězeňství a také o metodách zacházení a práce s uvězněnými, osvojil si základní komunikační dovednosti, naučil se bezpečně manipulovat s donucovacími prostředky a se zbraněmi a další.

Předměty v základní odborné přípravě jsou děleny do dvou skupin, humanitní a odborné. Z humanitních předmětů se vyučuje např. právo, psychologie, pedagogika, profesní etika nebo teoretická příprava. Z odborných předmětů to je např. pořadová příprava, služební příprava, výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody nebo také základy sebeobrany. Po absolvování základní odborné přípravy má příslušník stále smlouvu na dobu určitou.

Smlouvu na dobu neurčitou získá příslušník složením služební zkoušky. Tu skládá příslušník v souladu se zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Služební zkoušku skládá příslušník nejdříve 6 měsíců a nejpozději jeden měsíc před uplynutím doby, kdy je příslušník zařazen do služebního poměru na dobu určitou. Služební zkoušku smí příslušník opakovat jen jednou a to nejdříve po uplynutí čtrnácti dnů od neúspěšné zkoušky. Zkouška se skládá z písemné a ústní části před minimálně tříčlennou komisí, kdy předsedou komise je vždy jeden ředitel vybrané věznice z celé republiky.

2.3 Služební a profesní příprava

Služební a profesní příprava je pravidelné a systematické školení, které se realizuje v jednotlivých organizačních jednotkách Vězeňské služby České republiky. Cílem této přípravy je prohlubovat a upevňovat znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro výkon jejich služby. Do služební a profesní přípravy jsou zařazeni všichni zaměstnanci všech organizačních jednotek, včetně občanských zaměstnanců. Především se jedná o teoreticko-praktické ukázky, což je dle mého v této profesii jednou z nejdůležitějších metod. „*Stimulují do jisté míry praktické podmínky a přibližují tak výuku konkrétní praxi*“ (Mužík, 2004, s. 70).

Profesní příprava je složena z témat, jako je: zdravotní příprava, komunikace jak s vězňami, tak i s civilními osobami, prohloubení teoretických znalostí předpisů a zákonů, bezpečnost práce a ochrana zdraví při práci, protipožární příprava, problematika organizovaného zločinu, obecné zásady při vzniku mimořádné události, plán vyrozumění a svozu apod.

Služební příprava obsahuje střeleckou přípravu, sebeobranu, používání veškerých donucovacích prostředků, správné provedení služebního zákroku či bezpečné eskortování nebezpečných osob, chování se v krizové či mimořádné situaci a jiné.

2.5 Osobnostní předpoklady a žádoucí rysy příslušníka VS ČR

Služební poměr u příslušníků bezpečnostních sborů přináší každý den mnoho vypjatých situací. Každý den se setkává příslušník s pachateli trestných činů a mnohdy, aniž by si to sami přáli, jsou seznámeni i se samotnými trestnými činy,

kteřé pachatelé spáchali. Musí se vypořádat s psychickým nátlakem na jejich osobnost v podání vulgárních nadávek či dokonce výhrůžek vůči jejich rodině nebo blízkých osob. Dochází také k fyzickému napadení mezi vězni a příslušník je pak ten, kdo takový konflikt musí i za pomoci donucovacích prostředků řešit. K fyzickému napadení však může dojít i ze strany vězněné osoby vůči příslušníkům vězeňské služby, kdy si vězni často dokazují to, že nad nimi nikdo nemá žádnou moc či dokazují své fyzické síly před ostatními vězni.

Zátěžovým situacím je příslušník vězeňské služby ČR vystaven velmi často, pokud ne přímo každý den. Proto jsou vyžadovány také větší nároky na jeho psychickou odolnost. Příslušník se dostává do krizových situací častěji než kdokoli jiný a tudíž je třeba, aby jeho osobnost byla natolik vyzrálá, aby ho tyto krizové situace ovlivnili co nejméně.

K žádoucím rysům příslušníka vězeňské služby by tak měla patřit psychicky stabilní a vyzrálá osobnost, bez sklonů k agresivnímu chování a vystupování, mít morálně pevné zásady, záporný vztah k návykovým látkám či ale také schopnost pracovat v týmu s ostatními kolegy.

2.6 Pracovní prostředí věznic

V každém vězeňském zařízení v ČR jsou kladeny různé požadavky na příslušníky. Každá věznice je samostatnou jednotkou v systému věznic. Jiné požadavky tak jsou kladeny na příslušníky ve věznicích, které slouží pro odsouzené ženy, jiné zase ve věznicích s nejvyšším stupněm zabezpečení a jiné například ve vazebních věznicích.

V tzv. ženské věznici je zřejmé, že bude vedle příslušníků mužského pohlaví potřeba převážně příslušnice – žena, která je více v osobním kontaktu s vězněnými osobami a naopak příslušníci – muži, jsou pak využívány většinou při eskortních činnostech či střežení objektu věznice. V ženské věznici, popř. ve věznici pro matky s dětmi je styl komunikace méně agresivní, více lze s vězněnými promlouvat a snažit se nepůsobit striktně direktivně. Estetické prostředí pracoviště také působí na všechny zúčastněné. Jiné je ve věznici pro matky s dětmi a naprosto odlišné v zabezpečovací detenci.

Násilné trestné činy, zločiny, zvláště závažné zločiny, organizované zločiny ženy páchají výjimečně. Pracovník VS zde tedy není v tak silném emotivním napětí a není na něj kladen takový nápor v komunikaci, jako např. ve věznici, kde přichází do kontaktu s odsouzenými za zločiny jako je vražda, znásilnění, týrání apod.

Odsouzení, kteří mohou pracovat a odchází na pracoviště mimo věznici, jsou vzhledem ke vztahu k příslušníkům VS vnímáni jako méně problematictí oproti odsouzeným, kteří jsou ve věznici s nejpřísnějším režimem, zabezpečovací detenci a není možné, aby opustili věznici, čímž by byli v interakci se společenským prostředím. U těchto odsouzených narůstá frustrace a následně agrese. Nakonečný zmiňuje Dollarda a jeho model frustrace – agrese, kde „*agresivní chování je vyvoláváno citovými deprivacemi v raném dětství (pohotovost k agresii) a aktuálně pak situacemi frustrace*“ (1999, s. 121).

Terčem ventilace negativních postojů i nálad jsou právě pracovníci VS. Odsouzení mohou využívat a také využívají vydírání i zastrašování jako nátlaku na určité příslušníky VS či přístupu k určitému zdroji, což může mít za následek silný pocit ohrožení, strach o rodiny či nápor na silný mocenský postoj ze strany pracovníka VS. Výhrůžky fyzickou likvidací či pomstou na dětech pracovníka nejsou ničím výjimečným. Také fyzická agrese je ze strany mužů mnohem častější než ze strany žen. Toto vše klade na pracovníka tlak, aby se jasně a striktně vymezil vůči odsouzenému, popř. použil v nutnosti donucovacích a obranných prostředků. Také etické dilema je časté, např. má-li příslušník malé dítě a má humánně přistupovat k odsouzenému, který je ve výkonu trestu odnětí svobody za trestný čin znásilnění dítěte či přímo jeho brutální vraždy.

Samostatnou kapitolou jsou příslušníci eskorty, kteří jsou přítomni soudnímu procesu, slyší podrobný popis trestného činu, obhajobu obviněného či již odsouzeného a následný projev ve věznici, kde se vysmívá soudci, pozůstalým a bagatelizuje svůj čin. Zde je zapotřebí velké psychické odolnosti, zdravého morálního postoje a psychohygieny, aby se příslušník sám nepostavil do role „mstitele“, nevyhořel nebo neztrpkl vůči společnosti a nepřenášel negativní postoj na rodinné příslušníky.

Coping jako vyrovnávací strategie je „*schopnost člověka vyrovnat se (adekvátně) s nároky, které jsou na něj kladeny, případně zvládat nadlimitní zátěže; může mít*

i podobu změny vnímání situace nebo změny postoje“ (Hartl, Hartlová, 2004, s. 88). Na těchto vyrovnávacích strategiích záleží, jakým směrem se bude odvíjet zátěžová situace nejenom v zaměstnání, ale také v rodině.

Hierarchy a kolektiv pracovníků

Zároveň vedle copingu je nutné zdůraznit nutnost stejného přístupu a dodržování pravidel věznice samotnými pracovníky VS. Pakliže jeden dozorce povolí, co je zakázané, dá se očekávat, že totéž bude odsouzený požadovat od jiného dozorce. Na toho je pak vyvíjen nátlak a dostává se do dilemat. Pokud vyhoví, je vnitřně v rozporu se svým svědomím, pokud nevyhoví, stane se terčem odsouzených a neoblíbenost je pouze minimem, kterému je následně vystaven. Důvěra v týmu tak utrhá trhliny a příslušník VS nemá oporu mezi kolegy či nadřízenými. Cítí se tak ponížěn a ohrožen těmi, kteří spolu s ním měli zajistit nápravu odsouzenému a zadostiučinění či ochranu společnosti. Špatná či nedostatečná komunikace na pracovišti rozděluje a může se stát významným stresorem. Kvalitní vztahy mezi kolegy se správně nastavenou a zdravou komunikací mohou být posilou v náročných situacích.

Tím, že ve věznici je jasně dáno, kdo rozkazy přijímá a kdo uděluje, potírá pracovník VS své vlastní rozhodování, uvažování a musí přijímat i vykonávat rozkazy, které nemusí vnímat jako prospěšné. Pokud navíc není pro nadřízené pracovníky důležité vnímat zpětnou vazbu od zaměstnanců, nedávají prostor k vyjádření se a neexistuje diskuze, vzniká v týmu napětí a permanentní stres. Permanentní stres spolu s vysokou psychickou zátěží vede ke konfliktním situacím mezi kolegy. Křivohlavý chápe pojem stresor jako „*negativně na člověka působící vliv*“ (1994, s. 12). Zároveň Křivohlavý (2001) nastiňuje přehled faktorů ovlivňující vztah zaměstnání a stresu. Mezi ty, které jsou značné právě ve vztahu zaměstnání u vězeňské služby a stresu nejčastější patří časový stres, neúměrná velká odpovědnost, kontakt s lidmi a přetížení množstvím práce.

Potírání vlastního ega a rozhodování může vést k frustraci. Každý člověk má odlišnou frustrační toleranci, což je: „*odolnost především vůči frustraci, ale šířeji též konfliktům, stresu a psychické zátěži vůbec; hladina tolerance je intera intravividuální, závislá na konstituci, výchově; ovlivnitelná též životní zkušeností, emocionální podporou (partner, skupina), psychoterapii*“ (Hartl, 2004, s. 622).

Vrozené vyrovnávací strategie útok, útek a ztuhnutí vedou k různým reakcím pracovníků a mohou vést k pocitu, že kolega, který uteče, je zbabělec a není možné se na něj spolehnout. Kolega, jež útočí, se neumí ovládat a je nebezpečný. Kolega, který zůstane nečinný, je lhostejný až slabý a je třeba se postarat o něj postarat, je zátěží. „*Ve velkém stresu se často stírají vyšší a trvalejší vrstvy osobnosti a přicházejí ke slovu právě tyto mechanismy, které jsou v podstatě na úrovni instinktů zajišťujících přežití*“ (Vodáčková, 2002, s. 47).

Stejně takto je možné vnímat partnera v rodině a v případě vyrovnávacích strategií, které nejsou pro druhého partnera prospěšné, dráždí ho, má pocit zmaru či zklamání lze očekávat konflikt v partnerském vztahu.

Řešení konfliktů lze po analyzování situace, která k propuknutí konfliktu vedla. U VS to může být tlak na jednotlivce, potažmo skupinu, sociální změna v týmu, zastoupení převážně mužů (sklon k agresi, řešení silou, menší tolerance apod.), vysoká míra zodpovědnosti, časový tlak, jednotvárnost prostředí, stereotypy, příliš silná či slabá firemní kultura.

Bednář popisuje: „*existují lidé, kteří mají vyšší konfliktní potenciál než jiní – ať už z důvodu své predispozice, nebo proto, že tak byli vychováni*“ (2013, s. 97). Zmiňuje osoby cholerického zaměření, provokatéry, škodiče, typy sebedestruktivní i destruktivně chovající se k okolí. Je zde zřejmá i analogie s rodinou. Lidé, které popisuje, mají obdobné problémy v komunikaci i v chování s příslušníky své vlastní rodiny.

Zdravě komunikující pracovní kolektiv, supervize, intervize, pocit sounáležitosti a vlastní hodnoty, kvalitní vedení se zpětnou vazbou apod. významně snižují riziko konfliktních situací na pracovišti.

Fluktuace pracovníků a jejich vyhoření

Vysoká fluktuace příslušníků je již dlouhodobě velkým problémem nejen v současné době, kdy je toto umocněno situací na trhu práce, kdy je velký problém sehnat kvalitní zaměstnance. Práce ve služebním poměru je velmi náročná, přitom je finančně podhodnocena, kvůli čemuž mladí lidé často odcházejí již po několika letech do soukromé sféry. Tím je ještě obtížnější udržet a vychovat si kvalitní zaměstnance. V současné době je pak výsledek spíše kvantita, ne kvalita příslušníků.

Nezkušení zaměstnanci dělají větší chyby, což může ohrozit nejen chod věznic, ale i samotné kolegy v uniformě.

Nejen finanční stránka je za velkou fluktuací příslušníků. K dalším faktorům patří např. nízká společenská prestiž a pracovní prostředí.

Povolání příslušníka Vězeňské služby ČR je také jedním z psychicky nejnáročnějších povolání spojené s negativními aspekty, jenž na ně každodenně působí. Jsou v každodenním kontaktu s různě patologicky narušenými vězni, s kterými musí komunikovat, nesmí jim důvěřovat ani jinak sdělovat informace, které by mohly vězněné osoby zneužít. Na druhou stranu od nich musí očekávat jen tu nejhorší odezvu. S těmito negativními aspekty nastupují příslušníci každý den do služby, permanentně se hlídají navzájem před nebezpečím ze strany vězňů.

Dalším negativním aspektem je i neustálá přítomnost kamer nejen určených ke střežení objektů věznic, ale i uvnitř budov a na chodbách věznic.

Všechny výše zmíněné negativní faktory mají vliv na psychiku příslušníků a jejich vnímání tohoto zaměstnání, což nezpůsobuje jen velkou fluktuaci uniformovaných příslušníků, ale má i negativní dopad na jejich osobnost. Rychleji dochází k syndromu vyhoření.

Většina definic hovoří o psychickém stavu charakterizovaným vyčerpáním a snížením pracovní výkonnosti. Psychologický slovník uvádí definici takto: „*Ztráta profesionálního zájmu nebo osobního zaujetí u příslušníka některých z pomáhajících profesí, nejčastěji spojeno se ztrátou činnosti a poslání, projevuje se pocitem zklamání, hořkostí při hodnocení minulosti, postižený ztrácí zájem o svou práci, spokojuje se s každodenním stereotypem, rutinou, nevidí důvod pro další sebevzdělávání a osobní růst...*“ (Hartl, Hartlová, 2004, s. 586). Mezi profese, které jsou nejvíce náchylné k tomuto syndromu, jsou lékaři nebo zdravotní sestry, psychologové, učitelé, sociální pracovníci, policisté a také pracovníci věznic. Kdo s tímto syndromem nedokáže bojovat, dojde jistě k negativnímu dopadu nejen v profesním životě příslušníka, ale i v jeho soukromém životě, v rodině.

3. KOMUNIKACE NA PRACOVIŠTI VS ČR A JEJÍ SPECIFIKA

Důležitým aspektem, jak bojovat s negativními faktory a jak ventilovat jejich dopad nejen v soukromém životě, ale i na pracovišti, je komunikace. Psychologický slovník definuje komunikaci jako: „*Dorozumívání, sdělování, přičemž obecně komunikace není specificky lidským jevem, existuje i u živočichů, na rozdíl od jazyka, v psychologii především přenos myšlenek, emocí, postojů a jednání od jedné osoby ke druhé...*“ (Hartl, Hartlová, 2004 s. 264)

Vězeňské prostředí je velmi specifický systém propojený různými komunikativními vazbami s vysokou organizovaností, ať už je to komunikace mezi kolegy, vůči nadřízeným či vůči vězněným osobám. Proto je třeba umět rozlišovat, s kým a jakým způsobem budeme komunikovat. Ne vždy se musí jednat o slova, ale i gesta, mimiku či postoj těla. „*V tomto smyslu, komunikace jako druh sociální interakce znamená jednostranné sdělování nebo vzájemnou výměnu informací. Jejím prostředkem jsou nejen slova a gesta, ale chování vůbec*“ (Nakonečný, 1999, s. 157 – 158).

Komunikace v kolektivu pracovníků a nadřízených

V každé profesi se snaží lidé vycházet se svými kolegy co nejlépe. Ne vždy se to daří díky charakteristice osob. Záleží také na pozici, kde člověk svou profesí vykonává, kolik pracovních kolegů kolem sebe má či zda je ke své profesi potřebuje či pracuje individuálně. Skupina příslušníků u VS ČR je přece jen specifická. Většinou se jedná o malou skupinu, kde se příslušníci znají a sdílejí své pracovní i soukromé životy. „*Velké skupiny jsou soubory osob s nějakou společnou demografickou charakteristikou, zatímco malé skupiny tvoří osoby, které se navzájem znají, navzájem spolu komunikují a jsou formálně nebo neformálně integrovány nějakým společným cílem*“ (Nakonečný, 1999, s. 215). Příslušník musí komunikovat i s kolegou, s kterým si třeba ne zrovna osobně sedí. Musí navenek před vězněnými osobami vystupovat jednotně a kolegu před vězněnými osobami neshazovat. Příslušníci však mezi sebou komunikují neformálně, tím tak často ventilují své negativní pocity.

Pokud jde od nadřízeného, zde je již způsob komunikace jiný. Většinou se dodržuje tzv. vojenský režim, kdy je třeba se při vstupu do místnosti zahlásit stanoveným způsobem či pozdravit ve vnějších prostorech salutováním, např. na strážní věži se zdraví vzpřímeným postojem se zbraní v ponosu (držení zbraně oběma rukama). Záleží však na každém nadřízeném, zda vyžaduje tyto formální způsoby. Každý, kdo se chce stát příslušníkem, se s tímto způsobem komunikace smířit. Převážně mladší příslušníci toto nedokáží akceptovat. Ale nejde jen o mladší příslušníky. Ne každý se dokáže vyrovnat s tím, že je podřízen přesně stanoveným osobám, které musí poslechnout, splnit rozkaz, i když se mu to nelíbí či by danou situaci vyřešil jinak.

Komunikace s vězni

Dle etického kodexu VS ČR komunikuje příslušník s vězni tak, že: *„S osobami, se kterými přichází při plnění svých povinností do kontaktu a s vězněnými osobami jedná korektně, dbá na zvyšování svého právního vědomí zejména v oblasti úcty k lidským právům“* (VS ČR, 2019, on-line). Před vězni by měli také příslušníci vystupovat jednotně, i když hodnosti a samotnou hierarchii vězni znají, není dobré dávat najevo nadřazenost či osobní pocity vůči svým kolegům. S vězněnou osobou se má jednat důstojně, neponižovat ji avšak neustále si udržovat profesionální odstup. Odstup od vězněných osob je však velmi obtížné dodržovat, převážně u osob s delšími tresty odnětí svobody, které příslušník potkává každý den několik let. Příslušník ve službě je při komunikaci s vězni jimi ovlivňován a samozřejmě je také sám ovlivňuje. Jeho ovlivnění, a to na kolik mu podlehne, záleží nejvíce na osobnostních dispozicích, emoční stabilitě, intelektu, vyzrálosti, motivaci, morálních vlastnostech či délce služby příslušníka.

Etická dilemata v komunikaci

Ve většině profesí se po člověku vyžaduje, aby dodržoval při komunikaci průměrnou „občanskou cnost“. Jsou ale speciální profese, které po člověku vyžadují věci, jež jsou v běžném životě považovány za nemorální. Jsou to například takzvaná represivní povolání. Například policista, soudce, voják, lékař atd. Od vojáka se v případě války vyžaduje, aby zabíjel. Policista při zákroku proti osobám musí v určitých případech způsobit bolest. Soudce nesmí projevit lítost, aby neztratil

objektivitu. Lékaři občas použijí „milosrdnou lež“, aniž by porušili lékařskou etiku. Vyšetřující detektiv porušuje soukromí osob, při odhalování trestné činnosti. Po příslušníkovi vězeňské služby se vyžaduje ochrana společnosti před pachateli trestných činů a jejich následná resocializace a navrácení do společnosti za dodržování zákonných podmínek a morálního a etického dodržování norem společnosti.

Dodržování etiky spatřuji k vůbec nejtěžším aspektům činnosti u vězeňské služby. Příslušník musí umět komunikovat s vězněnou osobou a k tomu dbát na dodržování profesní etiky: *„Bývá definována jako soustava vybraných hodnot, norem principů a povinností, jejichž posláním je přispívat k formování specifického typu chování, rozhodování a jednání, žádoucího pro danou profes“* (Herzogová, 1998, str. 149). Např. příslušník, který doprovází vězněnou osobou k soudu, jenž je souzena za násilné trestné činy, často slyší a vidí vše, co obviněný či odsouzený spáchal. Vnitřně se musí umět vyrovnat se situací, kdy musí vystupovat profesionálně, chovat se chladně, bez emocí a na druhou stranu jako běžný člověk, který nesouhlasí s tím, co daná osoba provedla a nejraději by vzal spravedlnost do svých rukou. Příležitost, jak může uškodit vězněné osobě, příslušník má, ale zároveň ví, že nesmí, že je to proti etice, kterou sám dodržuje. Zažívá tak často nepředstavitelné dilema mezi tím, co by provedl a tím, co musí provést. K těmto dilematům u příslušníků dochází téměř každý den a ne každý dokáže tyto etické otázky nechat za branami věznice při odchodu ze zaměstnání. Přenáší si je v myšlenkách i do soukromého života a poznamenává tak negativně i svůj soukromý život v rodině.

4. RODINA, JEJÍ FUNKCE A RESILIENCE

Rodina je velmi široký pojem. Zasahuje do několika vědních oborů a každý ji definuje jinak, právě s ohledem na obor, který ji vysvětluje. Ať už je obor, který rodinu popisuje, jakýkoliv, v jednom se shodují. A to v tom, že základem spokojené a prosperující společnosti je funkční rodina. Sociologický slovník definuje rodinu jako *"formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti"* (Jandourek, 2001, s. 206).

4.1 Funkce rodiny

Má-li být rodina stavebním kamenem společnosti, být harmonickým zázemím, kde se každý cítí v bezpečí a spokojen, musí plnit všechny funkce v co největší míře. Za funkční rodinu můžeme považovat takovou rodinu, která nejen zabezpečuje potřeby dítěte, ale i všech jejích členů. K základním funkcím, které má rodina plnit patří dle Krause (2014):

Funkce reprodukční. K této funkci patří již tradičně uspokojování biologických a sexuálních potřeb jedince. Každý z nás chce, aby mohl vychovat svého potomka, aby mu mohl předat své znalosti a dovednosti. V dnešní společnosti je již tato funkce mnohdy nahrazována jinými formami soužití i reprodukce. Více mladých dnes dává přednost před kariérou v povolání před založením rodiny a také již ne každému se podaří početí přirozenou cestou. Dochází tak k asistované reprodukci či adopci.

Trestnou činnost páchají bohužel i ženy, z tohoto důvodu je nutné mít ve věznicích i obsazená služební místa ženami. Už jen kvůli osobním prohlídkám, které musí vykonávat osoba stejného pohlaví. I když pomocí emancipace se úloha mužů a žen vyrovnává, stále se více ženy starají o chod domácnosti či výchovu dítěte než muži. Je pak velmi obtížné skloubit agresivní chování odsouzených žen, na které jako dozorkyně dohlíží a po příchodu domů se postarat o manžela, uklidit, uvařit a k tomu ještě vychovávat dítě či děti.

Funkce materiální či ekonomická. Tato funkce spočívá v zabezpečení rodiny, co se týče finanční, hmotné stránky. Začlenění všech členů do získávání ať už materiálních potřeb či těch peněžních. Proto není výjimkou, že se snaží i příslušníci

u Vězeňské služby najít druhé zaměstnání. Mnohdy tak chodí z práce do práce, jen aby jejich potomci a rodina nestrádala. Nedokáží si tak řádně odpočinout a v době, v které by tak měli činit, jdou znovu vykonávat výdělečnou činnost. Nevěnují se tak rodině, která sice nemusí strádat finančně, ale postupem času začne strádat emocionálně.

Funkce výchovná či také ochranná. Tato funkce spočívá převážně v řádné výchově dítěte v rodině. Ať už je to výchova přímo rodič – dítě nebo prarodič – dítě, vždy se jedná o to, aby uměl rodič či prarodič naslouchat potřebám dítěte a rozvíjel ho v jeho sociálním vývoji. Postoj k výchově je jistě ovlivněn zkušeností, kterou si každý z nás nese z dětství, z postoje ke svým rodičům a sourozencům, ale třeba i jejich vzděláním či hodnotami, které sami uznávají. V případě, že je výchova jednotná, poskytuje dítěti dostatek klidu, bezpečí a zázemí, dochází ke správné a přirozené interakci všech členů rodiny, kde každý vyjadřuje své přání, stížnosti či názory a nedochází tak k sociálně patologickým jevům v rodině.

Vězeňská služba musí střežit vězněné osoby nepřetržitě, proto také příslušníci musí sloužit ve směnném provozu, většinou ve 12-ti hodinových směnách (dvě směny denní, dvě noční a čtyři dny volna). Díky personální situaci ve věznicích, kdy je nedostatek příslušníků, slouží příslušníci mnohdy směny navíc. Směnný provoz je pro lidský organismus velkou zátěží. Dochází tak k rychlejšímu vyčerpání člověka, které má vliv nejen na jeho osobnost, ale i vliv na rodinný život uvnitř rodiny. Unavený a vyčerpaný člověk je pak více roztržitý až agresivní vůči členům rodiny a nedochází tak k řádnému naplnění této funkce.

Funkce emocionální či citová. I když některé z funkcí v dnešní době přebírají různé instituce, emocionální funkce je v rodině nezastupitelná. Každý člen rodiny je jedinečný a každý chce být rodinou akceptován takový, jaký je. Rodina je také prostředím, kde se odpoutáváme od svých profesních či školních povinností pomocí společně tráveného času či kulturních nebo společenských aktivit. Pokud toto partneři nedělají, dochází mnohdy k emocionálnímu strádání a funkce rodiny je tak velmi rychle narušena.

Ve vězeňském prostředí je po příslušnících vyžadováno, aby byly emocionálně ploší, aby přistupovali k obviněným či odsouzeným s odstupem a nepřemýšleli moc

o jejich osudech. Naopak po příchodu z práce domů po nich rodina chce, aby se chovali právě opačně, byli citliví a empatičtí. Dochází tak k velkému konfliktu rolí.

Resilience: „*Nezdolnost, houževnatost, souhrn činitelů, které člověku pomáhají přežít v nepříznivých podmínkách, ve stresu, osamění, dysfunkční rodině, při bolestivé nemoci aj*“ (Hartl, Hartlová, 2004, s. 507).

Jak jsme již uvedli, rodina má být zázemím a bezpečím pro každého z jeho členů, nejen tedy pro děti, ale i pro dospělého člena, pro rodiče. Měla by se umět vyrovnat se zátěží jak jednotlivých členů, tak i nastalých pro celou rodinu. Aby rodina byla odolná, musí komunikovat, bez komunikace nelze odolávat stresovým a zátěžovým situacím. Dle psychologického slovníku od Hartla, Hartlové, 2004 znamená komunikace nějaké sdělení, dorozumívání, především přenos myšlenek, emocí, postojů a jednání od jedné osoby ke druhé. Tzn., že není třeba komunikovat verbálně, ale můžeme komunikovat také neverbálně. I unavený příslušník po pracovním dni z mřížemi chce přijít domů za rodinou, do bezpečí, kde s ním bude rodina komunikovat jinak, než neustále mluvit. Je několik knih ohledně toho, jak se zapojit do rodinného života pro lidi, co se vrací z vazby či výkonu trestu odnětí svobody, ale jen málo autorů se zabývá tím, jak se má chovat příslušník, co se vrací domů z věznice, kde byl podroben psychickému napětí, agresi či fyzickému útoku. Pak záleží i na resilienci rodiny, jak dokáže odolávat psychickému rozpoložení člena rodiny, který vykonává takovou psychicky zatěžující profesi. Představme si, že příslušník vězeňské stráže při eskortě vězněné osoby je fyzicky napaden. Musí čelit nejdříve agresi vězněné osoby, kde se nejprve obává o svůj život a zdraví. Následně, pokud při zákroku použije donucovací prostředek, tak i z vyšetřování a případného postihu, zda jednal správně, zda použil správný donucovací prostředek, zda zákrok byl přiměřený způsobu útoku či nikoli? Po této stresové situaci, zcela zřejmě po fyzické i psychické újmě, se vrací domů, kde neví, jaká je situace zde. Tady již záleží na osobní resilienci každého příslušníka, ale i na resilienci celé rodiny, jak hodně trpělivá může být, jak dokáže přijmout takového člena, aby se cítil dobře. Ne vždy chce takový člověk přijít domů a se vším se hned svěřit. Mnohdy ani nemůže, ať už mu v tom brání sama mlčenlivost či se snaží chránit člena rodiny. I když by příslušník Vězeňské služby měl být odolný, díky tomu je otestován psychologickým a osobnostním vyšetřením, jsou situace, na které není připraven nikdy. Velmi pak

záleží na mechanismech, pomocí kterých se rodina vyrovnává se zátěžovými situacemi, vulnerability.

Vulnerabilita: „Zranitelnost neboli zvýšení citlivost, nejčastěji jako předpoklad neboli náchylnost k určitému onemocnění" (Hartl, Hartlová, 2004, s. 677).

4.2 Možné negativní dopady zaměstnání u VS ČR na rodinu

Negativním dopadem zaměstnání u VS ČR mohou být projevy, situace, hodnoty, které porušují integritu osobnosti, práva, prožívání a funkci rodinného systému. Těchto aspektů může být mnoho s ohledem na individuální nastavení jedince. To, co pro jednoho může být nekonformní či až přímo ohrožující, pro druhého může být pouze větší nepohodou. V této práci uvedu nejčastější negativní dopady, které jsem vypořádal během svého působení u VS ČR. Jsou i jiné formy dopadu, které byli v menším zastoupení, jako např. závislost na pornografii, využívání placené prostituce, nadměrné trávení volného času mimo rodinu – koníčky, závislost na sociálních sítích.

Narušená komunikace

Rodina je systémem, kde je každý člen v interakci s jiným členem. Komunikace mezi nimi je základním předpokladem přežití systému. Veškerá činnost a slovní projev iniciuje komunikační význam. Příslušník vězeňské služby musí direktivně přikazovat vězněným osobám, není zde možnost diskuse, vše je v pevném řádu a rutině. Příslušník nemá možnost komunikovat způsobem jeho vlastním. Styl komunikace zaměstnání může být ostře v rozporu se stylem komunikace v soukromém životě. Pakliže přijme příslušník styl komunikace, užívající v zaměstnání, byt' může být v rozporu eticky i morálně, i v soukromém životě, dostává se do komunikační i vztahové krize. Partner vnímá tento styl komunikace autoritářský a cítí se být manipulován, může mít pocit opovržení, popř. ponížení. Autoritářský: „Zdůrazňující význam autority“ (Hartl, Hartlová, 2004, s. 66). Při autoritářském způsobu komunikace, při kterém vnucuje jeden druhému své názory a postoje vnímají druzí tón hlasu, zvýšený hlas, příkrý tón i haptiku těla – kdy se druhý cítí být ohrožen. Na tento způsob komunikace každý reaguje jinou obrannou reakcí.

- reakce útokem – „útok je aktivní variantou, vyjadřuje tendenci s ohrožující a nepřijatelnou situací bojovat. Člověk může zaútočit přímo na předpokládaný zdroj ohrožení, anebo se zaměřit na náhradní objekt. Agrese může být obrácena i vůči sobě samému“ (Vágnerová, 2008, s. 56). Příkladem k této reakci může být situace, kdy přijde příslušník domů ze služby, kdy při službě vězněným osobám dával povely a rozkazy, aby si uklidili celu. Přijde domů a vidí nepořádek, který partnerka neuklidila. Pokud nedokáže příslušník přepnout na situaci, že již není ve službě, vykřikne po partnerce, jak to, že neuklidila? Ta si to nenechá líbit a po muži zle zaútočí a vytkne mu situaci, že již není přece ve službě. Hádka je tak hned nasnadě.

- reakce útekem – tento způsob vyjadřuje opačné řešení vzniklé situace, než reakce předešlá a znamená úprk z tíživé situace. Často tuto reakci mají lidé, kteří nechtějí nastalou situaci řešit či vidět. Zde si můžeme představit předešlou situaci s tím rozdílem, že žena odchází z místnosti a dál již z mužem nekomunikuje.

Pokud si představíme obě situace a jejich řešení, není správné ani jedno. Obě vedou k partnerské krizi a rodinné pohodě moc nesvědčí. Agresivní výstup příslušníka poté může dojít až do stavu, kdy nedokáže běžně komunikovat s členy své rodiny, nedokáže v komunikaci přepnout na jiné prostředí a stupňuje tak agresivitu, která může končit až domácím násilím.

Domácí násilí a agrese

Domácí násilí je fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím i mimo oči veřejnosti, intenzita násilných skutků se soustavně stupňuje a vede až ke ztrátě schopnosti včas tyto incidenty zastavit a popřípadě vyřešit narušený vztah.

Všeobecné klíčové znaky domácího násilí (Ševčík, Štěpánková, 2011) odpovídají např. situaci v romských rodinách, kde se domácí násilí často vyskytuje. Jedná se o opakování a dlouhodobost, eskalaci, jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí osoby ohrožené a osoby násilné, neveřejnost.

Domácí násilí je obecně velmi traumatizujícím zážitkem pro všechny zúčastněné. Bezpochyby nejvíce zasaženy jsou děti, které jsou přítomny násilností ze strany rodičů. Tyto situace je bohužel dokáží negativně ovlivnit do dalšího života. Už jen to, že otec, muž, je většinou vzorem pro chlapce a pokud je chlapec přítomen agresivnímu chování svého otce, bere si za vzor i jeho agresivní chování, které

později použije i na své partnerce, případně svých dětech. Někteří naopak zaujmají opačný postoj k násilí a matku před otcem brání. Ti později ve vztazích bývají citliví, až submisivní vůči budoucí partnerce. „*Psychické dopady tak představují asi nejširší skupinu viktimizace, zároveň předpověditelnou co do svého vlivu na další život oběti*“ (Velikovská, 2016, s. 104).

Agrese

Agrese je dle Hartla, Hartlové (2004, s. 22) útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby (reakce na frustraci). K nejčastějším druhům agrese patří verbální a fyzická.

Za necelých 11 let, co jsem sloužil u Vězeňské služby, jsem vyzoroval, jak mladí lidé, kteří nastoupí mnohdy do svého prvního zaměstnání, snaží s agresivitou pracovat. Nejdříve se zdráhají být hrubí na vězně. Poznají, že když nebudou hrubí, jak fyzicky, tak i mluvou, nevydrží v této profesi moc dlouho. Začnou tedy komunikovat na patřičné úrovni, začnou komunikovat s okolím nejdříve v prostředí věznice hrubě a také začnou před vězni vystupovat mocensky. Po příchodu domů však žijí stále ještě běžným způsobem a tento styl komunikace v rodinném prostředí nepoužívají. Po nějaké době, u každé osobnosti je toto samozřejmě individuální, zjistí, že agresivita a nadřazenost nad ostatními mu pomáhá i v konfliktech doma, v rodinném prostředí. Příslušník tak již přestává rozlišovat mezi prací a domácím prostředím a začíná komunikovat stále stejným způsobem. Nedokáže „přepnout“, že již není v práci, a agresivním a mocenským vystupováním začíná řešit komplikované situace např. s partnerem doma. Začíná vychovávat děti příkazy, stejně jako ve službě. S partnerkou řeší situace hrubým, až nevybíravým způsobem, direktivním příkazováním, psychickým či přímo fyzickým nátlakem či útokem, stejně jako ve službě. A není toto již součástí definice domácího násilí?

Pro určitý okruh lidí může být při nástupu do uniformy prestižní vidina moci nad druhými lidmi. Nejvíce ideologicky náchylní jsou muži ve věku 18 až 25 let. Zde vidím problém, z vlastní zkušenosti, jak je moc v rukou těchto mladých lidí nebezpečná. Moc: „*Moc může zahrnovat pozici (jsem nadřazený), čin (nařizují) a emoce/prožitek (jsem si vědom své moci)*“ (Jacobsen, Råkil 2017, s. 34). Mladí kolegové ve Vězeňské službě se nedokáží vyrovnat s nátlakem prostředí, kde je

vysoká koncentrace negativních situací, jen výjimečně pozitivní, díky kterým dochází k radikalizaci jejich myšlenek a přejímání autoritářského komunikačního stylu.

Vzpomeňme na všeobecně známý stanfordský vězeňský experiment provedený Philipem Zimbardem v roce 1971, který musel být předčasně ukončen právě z důvodu neočekávané reakci na moc v rukou lidí. Vězni a dozorcí určení z řad studentů zde simulovali chod věznice, postavení dozorců a vězňů, což nakonec vedlo k tak krutému zacházení dozorců s vězni či samotné vzpouře vězňů proti dozorcům, že pokus byl již po šesti dnech ukončen. Zde bylo velmi dobře ukázáno, jak psychicky náročné povolání příslušníka ve Vězeňské službě je.

Zneužívání návykových látek

Únikem z psychického tlaku může být zneužívání návykových látek. Za zneužívání návykových látek lze považovat užívání v míře takové, která nutí užívajícího opakovat užití látky k dosažení libého pocitu. Mezi nejčastěji užívané látky lze zařadit látky společensky tolerované, tj. užití tabáku, alkoholu a kávy.

V zátěžových situacích se může porušit hranice, kdy je to užití látky a vznikne zneužití, tj. situace nebo stav, který má za následek poškození zdraví, patologické ovlivnění osobnosti a jejího chování, zhoršení socioekonomické situace a rozklad rodiny.

Klasickým negativním faktorem, který poznamenal mnohé rodiny, je nadužívání alkoholu. Frustrační tolerance, znalost vlastních hranic a pevné sociální vazby a aktivity jsou významným aspektem prevence vzniku závislosti. Posílením těchto aspektů může být pravidelná hodinová návštěva hostince s přáteli, která se však může posunout směrem k závislosti v okamžiku, kdy v hostinci začne trávit jedinec veškerý volný čas, vrací se domů pod značným vlivem alkoholu, vnímá tyto návštěvy jako únik z reality. Pod vlivem alkoholu se stupňuje agresivní chování, snižuje se angažovanost v rodině. Komunikace s jedincem pod vlivem psychoaktivních látek je zhoršená, často nemožná, což má za následek krizi ve vztahu a často následně i na pracovišti. Pokud se užívání těchto látek přenesení i do pracovní doby, může se značně a nevratně poškodit sociální status jedince. Nadužívání (abúzus) návykových látek lze bez odborné pomoci řešit jen velmi omezeně a s nestabilním výsledkem.

Kombinace alkoholu a léků na uklidnění, popř. bolest má také vliv na vnímání, uvažování a rozhodování jedince. Tato kombinace není vzácná a často vzniká právě nadměrným tlakem v zaměstnání, kdy je užití uklidňujících léků primární záležitostí a alkohol se naváže jako sekundární. Všechny kombinované závislosti jsou v terapii náročnější než závislosti sólové.

Protože společnost alkohol, tabák i kávu společensky toleruje, nevnímá jedinec jejich užívání jako problémové a jako takové závislostní chování může dlouho tajit. Dostupnost alkoholu a tabáku zvyšuje riziko vzniku a prohloubení závislosti.

Marihuana a výrobky z ní jsou již vnímány o dost kontroverzněji a není společensky tolerovaným aktem si např. vykouřit jointa během přestávky v práci. Přesto dostupnost a obliba těchto psychoaktivních látek je značná.

Není problémem dát si jednu cigaretu ráno či v poledne při kávě nebo při zvoleném rituálu např. při osamoceném střežení na strážní věži, Pokud však příslušník využívá každou volnou chvíli k vykouření cigarety a vykouří za jednu 12ti hodinovou směnu desítky cigaret, dochází tak již k závislostnímu chování (ať psychickému, fyzickému, kombinovanému), jež má za následek negativní dopad na zdraví a ekonomickou situaci rodiny.

Jako zmíněné mohou být i další látky, které jsou dostupné – např. stimulancia, anabolické steroidy, halucinogenní přípravky, taneční drogy apod.

Negativismus, izolovanost, přehnaná starostlivost

Každodenní kontakt s prostředím, ve kterém je vysoká koncentrace osob, které spáchaly společensky nepřijatelný čin, může mít za následek tzv. „černé vidění světa“. Jedinec pracující s delikventy, recidivisty apod. vnímá a slyší věci, jež nepatří k pozitivním. Protože v zaměstnání tráví příslušník VS ČR polovinu nebo třetinu dne a mlže mít omezený kontakt s jiným prostředím – např. otcové malých dětí, kteří ihned po skončení směny jedou domů k rodině, je více než jasné, že jej toto musí poznamenat. Pokud navíc je příslušník povahově ladění spíše do pesimistického spektra osobnosti, zaujme negativistický postoj k lidem, situacím a světu. Zdá se, že celý svět je nenávratně zkažen, lidé jsou zlí, chtějí jenom ublížit. Reakce může přijít i v podobě takové, že jedinou ochranou před tímto světem je neustálé opakování všem (tedy i ženě a dětem), jak je vše zbytečné, marné a nemá smysl či je přímo nebezpečné navazovat kontakty s lidmi. Izolovanost od společenského prostředí je

tak dalším následkem. Přehnaná starostlivost o děti a jejich opečovávání je patrnější u matek – příslušnic VS ČR. Eskalovat toto může až např. v neustálý dohled nad dětmi, telefonáty jim, sledování jejich pohybu přes GPS, zákaz jejich pohybu mimo dohled rodičů aj. Svět je zlý a je třeba před ním děti ochránit. Přehnaná péče je jakýmsi vyrovnávacím rituálem – některé matky jsou odsouzené za to, že svým dětem ublížily, já jako rodič takto neselžu a naopak o své děti budu nadměru pečovat, aby toto dobro vykompenzovalo vykonané zlo.

Syndrom vyhoření

Syndrom vyhoření vnímá společnost jako naprosté vyčerpání. „*Během několika desetiletí se objevily různé definice syndromu vyhoření, které se shodují na tom, že se jedná především o psychický stav charakterizovaný vyčerpáním a snížením pracovní výkonnosti v důsledku dlouhodobého a intenzivního stresu, a vyskytuje se hlavně u osob, jež pracují s lidmi*“ (Pešek, Práško, 2016, s 16).

Syndrom vyhoření se může u osob objevit po delší době, není to náhlá událost. Většinou se pomalu rozvíjí a nic zpočátku nenasvědčuje, o jak závažný problém na konec jde. Rizikové faktory ovlivňující vznik vyhoření souvisí s osobností jedince, jeho zaměstnáním a také trávením volného času.

Dle Kebzy a Šolcové (2003) vzniká syndrom vyhoření spojením rizikových faktorů z těchto tří oblastí. Pro oblast týkající se osob zaměstnaných u Vězeňské služby ČR by byly zásadní např. tyto faktory - v rovině osobnostní: nízké sebevědomí, vysoké očekávání a nadšení z práce, střet hodnot, potřeba soutěžit, nízká sebereflexe, snaha vše řídit, zneužívání moci. V rovině pracovní by mohly být faktory např. – žádný vliv na chod organizace, neestetické pracovní prostředí, žádný kariérní postup, absence intervize a supervize, špatné finanční ohodnocení, nízký stupeň podpory nadřízených, nadměrné množství práce, malá míra samostatnosti v rozhodování. Volnočasová rovina by mohla mít za úskalí tyto faktory – nízká socioekonomická úroveň, špatné rodinné vztahy, absence podpory partnera, absence partnera, nezdravý životní styl, nedostatek přátel, koníčků.

Fáze syndromu vyhoření jsou v literatuře popsány různě, jejich členitost se různí. Nejčastěji se objevuje model, který syndrom vyhoření člení na 5 fází s různou délkou, která závisí na daném jedinci, okolí, stresorech apod. Pešek a Práško definují

a popisují těchto pět fází jako idealistické nadšení, stagnaci, frustraci, apatii a syndrom vyhoření.

Fáze idealistického nadšení je popisována jako jedno velké očekávání a nadšení. Pracovník má pocit, že vše má smysl, rád, je motivovaný k co nejlepším pracovním výkonům. Ne vždy však jeho představy korespondují s realitou. Např. systém a řád věznice je spravedlivý a dostatečný k nápravě odsouzených osob. Všichni zde jsme na jedné lodi, spolupracujeme a společně chráníme společnost. Jsme neúplatní a tuto práci konáme z nejčistších pohnutek.

Fáze stagnace je jakýmsi procitnutím, kdy si zaměstnanec již realitu uvědomuje. Zapálenost mizí, zaměstnanec se snaží vyselektovat práci, chce mít klid. Např. věznice nikoho nenapraví, kolegové také nejsou tak neúplatní a féroví. Musím si najít to svoje a soustředit se na kariérní postup. V jiných věznicích to funguje určitě jinak a lépe.

Fáze apatie se vyznačuje vyhýbáním se obtížným úkolům, klienti jsou stejně nenapravitelní, veškerá práce s nimi je zbytečná. Pracovník si odpracuje jen minimum, které musí. Začíná se projevovat únava, bolesti, problémy se spánkem, vyskytuje se závislostní jednání, agrese, izolace. Např. Všichni vězni jsou definitivně zkažení, nechci s nimi pracovat jinak, než na nezbytném minimu. Kolegové jsou na obtíž, vadí mi. Nic mne nebaví, doma mne také nechápou. Všichni mě štvou, špatně jím i spím, uklidní mne jen sklenka alkoholu, nebo když někoho seřvu a odejdu pryč.

„Finálním stavem je syndrom vyhoření, často provázený depresivními stavy. Jedná se o úplné emoční vyčerpání. Pracovník odchází ze zaměstnání, nebo vyhořelý zůstává, či v té samé organizaci přechází na jinou pracovní pozici. V ideálním případě přehodnotí své postoje a životní styl, popř. absolvuje psychoterapii a s více realistickými očekáváním pracuje dál ve své profesi“ (Pešek, Práško, 2016, s. 20).

Prevence syndromu vyhoření je důležitá právě v zaměstnání, kde dochází k neustálé komunikaci a interakci s druhými. Kvalitní sociální síť je nezbytným základem. Vztahy, které jedinec má a jsou mu oporou i reflexí v jeho těžkých životních situacích, jsou jistotou a pevným základem. Nejde pouze o možnost se poradit, ale mít především někoho, kdo nám bude aktivně naslouchat a komu lze svěřit vše, co jedince tíží. Naslouchání bez odsouzení je nezbytné. Zároveň je důležitý zdravý životní styl **definice a** dostatek pohybu. Koníčky a záliby mimo

zaměstnání jsou nezbytnou relaxací, která dopomůže k odpočinku a nabytí nových sil.

Rodina, děti a stabilní partnerský vztah pomáhají jednici vnímat a prožívat vlastní smysluplnost a naplněnost. Pakliže nefunguje rodina a vztahy v ní, je zátěž tak silná, že může syndrom vyhoření začít právě zde.

Relaxovat, radovat se, vnímat pozitivní věci okolo sebe, nebýt přehnaně náročný na sebe i okolí a nevnímat práci jako jediný střed svého života je další důležitým aspektem v prevenci syndromu vyhoření.

5. PREVENCE A TERAPIE

Prevenčí negativního dopadu zaměstnání příslušníka VS ČR na rodinu lze spatřovat v mnoha různých aspektech. Mnohé lze ovlivnit, mnohé nelze. Temperament, povahu, náklonost, slabost a jiné vlivy ze strany partnera jde ovlivnit podstatně méně než naše vlastní rozhodnutí, myšlení a konání.

5.1 Prevence negativního dopadu na rodinu příslušníka VS ČR

Zdravá a dostatečná komunikace, ve které nechybí ochota naslouchat a vést dialog, je základem funkčního vztahu. Právě autoritativní styl komunikace vůči partnerovi je bariérou, kterou lze překonat pouze tím, že si uvědomíme, jak vůči druhé osobě jednáme. Tón řeči, postavení těla, hlasitost mluveného slova lze tréninkem napravit.

Atmosféra důvěry, pocit partnera, že jeho názor je oprávněný a on jako takový má právo se cítit v určitých situacích nekonformně či přímo ohroženě, snaha vést konstruktivní rozhovor, kde není důležité, co řeknu já, ale jaký je úmysl a kam má rozhovor vést je pilířem porozumění. Prevence partnerské krize je právě v upřímné a naslouchající komunikaci. Partnera nesmí příslušník Vězeňské služby ČR vnímat jako odsouzeného či nesvéprávného. Pakliže je komunikace založena na obviňování partnera a je pouze negativistická, kritizující nepovede k pocitu partnerství. Upevní tak pouze pocit moci příslušníka Vězeňské služby ČR.

„Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem osobního soukromí“ (Matoušek, 2003, s. 83). Vyrovnaný a spokojený vztah v rodině je dlouhodobou a náročnou cestou. Zásadní je, jaká máme od vztahu očekávání a co jsme sami schopni nabídnout a tolerovat druhému. Neshody jsou z velké části právě chybou komunikace.

Komunikaci ovlivňuje životní zkušenost, míra tolerance, pocity a emoce, a proto není možné vést rozhovor s cílem, kdo má pravdu. Partnerská komunikace není souboj o pravdu, ale cesta ke kompromisu a náhledu, jak se druhý cítí. Což vyžaduje dospělou osobnost a uměnění vlastního ega. Je nutné si uvědomit, že styl

komunikace přejímají děti a naučí se tak jednat jednou i ve své vlastní rodině. Neschopnost se domluvit a narušená komunikace znamená ve své podstatě nemít základní rodičovské kompetence.

Prevence rozpadu rodiny je trávení společného času a stejně tak trávení času ve svém osobním prostoru, kde se jedinec seberealizuje a odpočine si. „*Členové rodiny nemají stejnou potřebu být s druhými v interakci. Interakční rytmy jsou proto výsledkem komplexního pole osobních nároků. Možnost řídit kvantum i časové rozložení interakce je pro psychickou pohodu lidí velmi podstatná*“ (Matoušek, 2003, s. 82).

Trávení volného času koníčky, s přáteli – jejich zpětná vazba a životní zkušenost – mohou být pomocí. Stejně tak ale může být problémem trávení volného času s lidmi, kteří jsou ve stejné životní situaci, zaměstnání, mají pesimistický postoj ke světu. Osobní rozvoj, cvičení, sport, četba, hudba a jiné vnímání reality skrze obdobné aktivity napomáhají harmonizaci těla i ducha.

Psychohygiena v profesích, kde je komunikace s lidmi zásadní a důležitou složkou, je o to více důležitá. Znalost vlastních hranic a rozpoznání ohrožujících situací a chování směřující k pracovníkovi jsou prevencí syndromu vyhoření. Ztráta naděje, negativismus, cynismus či útěk mimo realitu (prostřednictvím drog, alkoholu, pornografie apod.) jsou již jasným signálem, že je třeba urgentně jednat. Stres a ztráta smyslu toho, co jedinec dělá a kým je, se může také odrazit na zdravotním stavu. Psychosomatické poruchy mohou vyústit ve vážnou nemoc.

5.2 Terapie

Příslušníci VS ČR se mohou obrátit o pomoc psychologa, který má na starosti péči o dané zaměstnance. Jistá stigmatizace a také sebestigmatizace mohou způsobit, že se daný pracovník kontaktu s odborníkem brání. Odbornou psychologickou pomoc vyhledávají snáze a více ženy, muži mají všeobecně problém se svěřit a pojmenovat problém, bojí se, že se o návštěvě odborníka dozvědí kolegové a ztratí tak své výsadní místo v komunitě, bude terčem posměchu, bude vnímán jako slaboch apod. Jistou prevencí by mohla být pravidelná sezení s psychologem, supervize či intervize spolu s kolegy, kde se otevřeně pojmenují problémy a nastíní jejich řešení.

Pravidelnost sezení by tak učinila s ojedinělé záležitosti návyk a mohla by být také mocným terapeutickým činitelem v životě příslušníka VS ČR.

Psychoterapie „ je léčebná činnost, léčebné působení, specializovaná metoda léčení nebo soubor léčebných metod, záměrné ovlivňování, proces sociální interakce“ (Kratochvíl, 2006, s. 13). Zvláště psychoterapie zaměřená na smysl vlastního života je možností pomoci v krizových situacích. Prostředí věznice – tj. místo setkávání se s recidivisty v kontrastu s pocitem nulového smyslu práce příslušníka VS ČR i celého právního a společenského systému – je značně frustrující „Existenciální frustrace vzniká tehdy, když člověk pochybuje o smyslu své existence, když se smysl bytí stal sporným, dosavadní smysl ztratil své odůvodnění a člověk neví, co dál, nebo když pochybuje o smyslu svého života vůbec. Logoterapie pomáhá pacientovi najít východiska s jeho existenciální frustrace. Logoterapie nechce vnutit pacientovi nějaký životní smysl zvenčí podle představ terapeuta, nýbrž mu chce pomoci najít jeho vlastní osobní životní smysl v souladu s jeho osobností. Člověk může dát svému životu smysl uskutečňováním hodnot“ (Kratochvíl, 2006, s 90 – 91).

Jiným pomocníkem může být párová terapie, návštěva terapeutické skupiny, pastorační rozhovor aj.

Terapií také může být v situaci, kde není jiné východisko a každá marná by příslušníkovi VS ČR ublížila či jen nepatrně zmírnila negativní vliv na jeho integritu, zdraví a osobnost odchod z dosavadního zaměstnání. Rekvalifikace, kurzy a naprostá změna cílové skupiny a prostředí může také sama o sobě dostatečně pomoci.

6. KVALITATIVNÍ VÝZKUM

„Kvalitativní výzkum má jiné poslání než kvantitativní výzkum a používá jiných metod než kvantitativní výzkum. Rozdíly mezi těmito dvěma výzkumnými strategiemi nejsou ostré, co je rozlišuje striktně je použití/nepoužití hypoteticko-deduktivní metody“ (Hubík, 2006, s. 59).

„Kvalitativní výzkum zpravidla začíná jako: sběr prvotních dat sloužících k identifikaci a deskripci zkoumaného jevu, ověřování heuristické účinnosti metod ke sběru dat použitých“ (Hubík, 2006, s. 59).

K zásadám kvalitativního zkoumání dle Reichela (2009) patří otevřenost ke zkoumaným objektům, intenzivní a dlouhodobější kontakt s nimi, na základě čehož usilujeme o co nejplastičtější obraz problému. Snažíme se pochopit zkoumanou situaci a její kontexty, nevynecháváme nic, co by pomohlo ji objasnit. Pokud se dostáváme do styku s konkrétními osobami, je našim hlavním úkolem dozvědět se, jak chápou různé prvky nebo procesy tvořící zkoumanou situaci.

6.1 Stanovení cílů a příprava výzkumu

Pro svoji práci jsem si zvolil kazuistiku čtyř příslušníků represivních sborů, protože na jejich životě můžeme ukázat, jak práce v represivních složkách dokáže ovlivnit nejen osobní život daného příslušníka. Popsal jsem jejich osobní a rodinný život a podíval se na problémy, které vedly ke změnám v jejich osobních i profesních životech.

Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou muži, kteří pracovali u jednoho represivního sboru, u Vězeňské služby ČR. Někteří z nich již v současné době nepracují u VS ČR, ale u Celní správy České republiky. Nejedná se nijak o zvláštní lidi. Vybral jsem si je díky tomu, že jejich příběh znám a nijak nevybočuje ze standardního názoru na život příslušníků represivních složek.

Cíl kazuistiky

Cílem kazuistiky je prokázat, jaký vliv mělo zaměstnání u represivních složek na utváření jeho osobnosti a jeho vztahu ke společnosti a k rodině.

Příprava výzkumu

Polostrukturované interview

Jako metodu sběru dat jsem zvolil strukturované interview. „*Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků ptát. Obvykle je možné zaměřovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, a dle potřeby a možností tedy toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview*“ (Miovský, 2006, s. 159).

„*Při polostrukturovaném interview je vhodné použít následné inquiry, tedy upřesnění a vysvětlení odpovědi účastníka. Znamená to, že si necháváme například vysvětlit, jak danou věc myslí. Ověříme si, že jsme ji správně pochopili a interpretovali, klademe různé doplňující otázky a téma rozpracováváme do hloubky, do jaké je to užitečné vzhledem k cílům a definovaným výzkumným otázkám*“ (Miovský, 2006, s. 160). Z tohoto důvodu jsem při polostrukturovaném interview použil několik stejných otázek, z kterých jsem při jednotlivých rozhovorech vycházel a operativně je doplňoval otázkami doplňujícími. V oblasti rodinné anamnézy jsem použil otázku: „Můžeš mi popsat své dětství, rodinné poměry a případně svoji současnou rodinu?“ V pracovní anamnéze byla položena otázka: „Popiš důležité mezníky služby u Vězeňské služby ČR?“ Na poslední část kazuistik jsem se ptal otázkou: „Jak vidíš svůj rodinný a pracovní život při ohlédnutí v čase zpět?“

Respondenty strukturovaného interview byli muži, s kterými jsem pracoval několik let ve stejné složce, u Vězeňské služby ČR. Z tohoto důvodu nebylo nutné pokládat doplňující otázky týkající se pracovního kolektivu, prostředí a vztahu k němu při rozhovorech, které jsme učinili při společném setkání. Kolegové odešli před více jak rokem k Celní správě ČR, kontakt jsme však spolu nepřerušili. Stále se vídáme a často komunikujeme přes sociální sítě či e-mail.

Z polootevřených otázek jsem vytvořil jednotlivé případové studie, které se mi jevily jako nejvhodnější a komplexní způsob k odpovědím na výzkumné otázky.

Výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1 - Má psychická zátěž v represivních složkách negativní vliv na osobu příslušníka?

Výzkumná otázka č. 2 – Odráží se práce v represivních složkách i ve vztahu ke společnosti a rodině?

Výzkumná otázka č. 3 – Vede změna prostředí a zaměstnání k znovunastartování motivace člověka a zlepšení jeho života?

Výzkumná otázka č. 4 – Vnímala rodina dopad negativního pracovního prostředí příslušníka?

Výzkumná otázka č. 5 – Vedla dlouhodobá nespokojenost v zaměstnání k syndromu vyhoření?

Dílčí otázky polostrukturovaného rozhovoru:

Výzkumná otázka č. 1 - Má psychická zátěž v represivních složkách negativní vliv na osobu příslušníka?

1. Jaká byla Vaše pracovní náplň u Vězeňské služby ČR?
2. Jak jste vnímal kontakt/vztah nadřízených směrem k podřízeným?
3. Byl jste v každodenním kontaktu s vězněnými osobami?
4. Bylo pro Vás psychicky náročné zvládat nemožnost kariérního postupu, denní stereotyp a neestetické prostředí?
5. Změnil se Váš styl komunikace s lidmi během působení u Vězeňské služby ČR?

Výzkumná otázka č. 2 – Odráží se práce v represivních složkách i ve vztahu ke společnosti a rodině?

1. Ovlivnila Vaše práce u Vězeňské služby ČR negativně komunikaci a vztahy v rodině? Jak?
2. Věřil jste stále během působení u Vězeňské služby ČR ve spravedlnost ve společnosti?
3. Nazíral jste na osoby okolo Vás jako na osoby možné nápravy?
4. Změnil se Váš pohled na okolní svět během služby u Vězeňské služby ČR?

Výzkumná otázka č. 3 – Vede změna prostředí a zaměstnání k znovunastartování motivace člověka a zlepšení jeho života?

1. Cítil jste úlevu po odchodu z řad příslušníků Vězeňské služby ČR?
2. Vedla sama změna pracovního prostředí ke zlepšení pocitu pohody?

3. Zlepšily se Vaše vztahy s okolím a rodinou po odchodu z Vězeňské služby ČR?

Výzkumná otázka č. 4 – Vnímala rodina dopad negativního pracovního prostředí příslušníka?

1. Jak byste popsal rodinu, ve které jste vyrůstal?
2. Jaká byla Vaše profesní orientace po základním vzdělávání?
3. Uvažoval jste již tehdy ke vstupu k ozbrojeným složkám?
4. Jaká je Vaše současná rodina či partnerský vztah?
5. Jakou změnu v chování Vám během působení u Vězeňské služby ČR vytýkali rodinní příslušníci?

Výzkumná otázka č. 5 – Vedla dlouhodobá nespokojenost v zaměstnání k syndromu vyhoření?

1. Pociťoval jste dlouhodobě nespokojenost v zaměstnání?
2. Přicházel jste s inovacemi, návrhy? Byly vyslyšeny?
3. Cítil jste smysl odvedené práce?
4. Podal Vám někdo z nadřízených „pomocnou ruku“ v krizových situacích?
5. Za pomoci čeho jste chtěl dosáhnout změny a kariérního postupu?
6. Vnímali jste kolegy jako partnery či Vám byli časem spíše na obtíž?
7. Chtěl jste být součástí týmu nebo jste se snažil z kolektivu vyčlenit?

6.2 Kazuistiky

Kazuistika, jinak také případová studie je zařazena mezi výzkumné kvalitativní metody. V kvalitativním výzkumu jde o porozumění jednotlivci v prostředí, ve kterém žije a které ho formuje, utváří a ovlivňuje. Musilová (2003, s. 10) definuje kazuistiku takto: *„Je to systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze generalizovat.“* Pokud však prozkoumáme konkrétní případy, můžeme lépe porozumět jim podobným.

6.2.1 Kazuistika, Zdeněk, 38 let

Osobní a rodinná anamnéza

Zdeněk pochází z úplné rodiny. Narodil se předčasně, ale bez komplikací a vážných problémů. Dětství prožil v okolí Šumperka. Zde se mu moc líbilo a v dětství byl velmi spokojený. Sám říká, že by takové dětství rád jednou poskytl i svým dětem. Vyrůstal s rodiči a jedním bratrem, který je o dva roky mladší. Otec zemřel před třemi lety a jeho úmrtí ho velmi zasáhlo nejen v osobním životě, ale tato ztráta blízkého člověka byla poznat i v profesním životě při jeho službě, kdy přestal komunikovat s kolegy, omezil aktivity, jenž vykonával po pracovní době, jako např. chození s kolegy na tenis či posedět si do kavárny. Vztahy v rodině byly vždy dobré a i dodnes se se svou rodinou navštěvují, jak jen je to časově možné.

V současné době má Zdeněk už svou vlastní rodinu. Je ženatý, má dvě dcery (3 a 5 let). Se svou ženou se seznámil v Německu, kde byl na půl roku na „zkušence“, jak sám říká. Tehdy byl zaměstnán v jedné logistické firmě, která mu nabídla odcestovat na stáž do zahraničí. Tuto nabídku bral jako výzvu nejen pracovní růstu, ale i co se týče zdokonalování se v komunikaci v cizím jazyce. Při zaměstnání v Německu potkal svou budoucí manželku polské národnosti. Po návratu z Německa se se svou současnou manželkou usadil v Hradci Králové, kde si koupili byt a nastoupili oba do zaměstnání. Manželka nyní pracuje v jedné logistické firmě, děti navštěvují mateřskou školu.

Rodina funguje bez nějakých větších výkyvů. Finance používají na běžný chod a na splácení hypotečního úvěru za byt. S hlídáním dětí a návštěvou prarodičů je to složitější, jelikož jak jeho rodina, tak i rodina manželky, je velmi daleko. Což vidí jako největší současný problém.

Pracovní anamnéza

Jak jsem již uvedl, Zdeněk začal svou profesní dráhu v jedné logistické firmě, díky které navštívil i Německo. Na tuto stáž vzpomíná velmi rád. A to nejen díky tomu, že zde poznal svou budoucí ženu, ale díky tomu, že zde byl velmi spokojený. Naučil se cizí jazyk, který prý už nyní používá jen sporadicky, což mu vadí. Z této logistické firmy odešel právě kvůli ženě, která chtěla z Německa pryč. Chtěli jít společně do většího města a Hradec Králové byl i díky nabídce pracovních

příležitostí jejich dobrou volbou. Tehdy si manželka bez větších problémů našla práci v logistické firmě a Zdeněk nastoupil do Vězeňské služby ČR, konkrétně do vazební věznice v Hradci Králové.

U Vězeňské služby byl v začátcích spokojený. Cítil, že může společnosti pomoci tím, že bude dbát na dodržování zákonnosti a jak sám říká, hlídat zlobivé lidi před těmi hodnými. Tehdy plný odhodlání a snažil se svou službu vykonávat, jak nejlépe mohl. Ze začátku vnímal příběhy vězňů, naslouchal jim a snažil se je snad i pochopit. Pochopit jejich pohnutky ke spáchání trestné činnosti. Snažil se vždy přijít s něčím novým, ať už mezi kolegy s nějakým dobrým nápadem či přímo předstoupit před své nadřízené s tím, že by šla služba vykonávat lépe. Vždy se snažil kolegům pomáhat a k vězněným osobám přistupovat spravedlivě a korektně. To byl prý začátek konce.

Každý den poslouchal negativní informace od vězňů, zamítavá stanoviska svých nadřízených ke svým nápadům a připomínkám a nevděk od svých kolegů. To vše ho začalo měnit. Nejdříve si toho prý všimla manželka, která mu říkala, ať se nechová k ní a ke svým dětem jako k vězněným osobám. To ho vždy velmi podráždilo. Zhruba po pěti letech si uvědomil, že se v profesní kariéře nikam neposunul. Nedošlo k povýšení a šance na něho byla nulová. Začal vidět ve všech lidech kolem sebe jen to špatné. Nedokázal se radovat z maličkostí jako dříve a naopak ze sebe vydával negativní energii. Přestal mít rád společnost lidí kolem sebe a chtěl být raději sám. Do zaměstnání se přestal těšit.

Jednoho dne si ve službě promluvil se starším kolegou, který odcházel do důchodu po 35 letech služby. Po rozhovoru s ním usoudil, že takhle dopadnout nechce a musí něco se sebou začít dělat. Bez možnosti povýšení a bez možnosti změny uvnitř sboru, zlomil nad službou pomyslnou hůl a rozhodl se odejít. Celkem u tohoto sboru sloužil 7 let. Odcházel s tím, že všude bude líp.

Před rokem a půl tak přestoupil z Vězeňské služby do Celní správy ČR. Své působíště má také v Hradci Králové. U tohoto nového sboru již po roce dosáhl povýšení o dvě tarifní třídy. Povolání vykonává s kolegy jak v uniformě, tak je v každodenním kontaktu s civilisty. Často jezdí po celém kraji a vykonává svěřené úkoly. A to i díky jeho povýšení asi velmi dobře.

Retrospektiva

Po roce a půl, co slouží u Celní správy ČR a vykonává odlišnou náplň práce od té původní, je evidentně spokojený. Do zaměstnání chodí opět s úsměvem. Na své kolegy se těší a jak říká, konečně opět dýchá čerstvý vzduch. Každý den je jiný a sám se diví, že neodešel dříve. Dokonce i rodina si změny všimla. Rodinná atmosféra není tak napnutá a dokonce začal mluvit i o budoucnosti, což dřív nedělal. Změna povolání ho prý od základů změnila. Rád opět poznává nové lidi kolem sebe, seznamuje se s nimi a říká, že velmi obohacují jeho osobnost. Sám radí všem těm, co přemýšlí o změně povolání, ať už nepřemýšlí a udělají to, protože ten, kdo přemýšlí, je již vlastně rozhodnut o odchodu a je jen otázka času, kdy ke změně dojde. On se rozhodl a už by neměnil.

6.2.2 Kazuistika, Kamil, 28 let

Rodinná a osobní anamnéza

Kamil se narodil jako jediné narozené dítě svým rodičům před 28 lety v Hradci Králové. Narodil se do úplné rodiny, i když v současné době jsou již rodiče rozvedeni. Rozvedli se, když bylo Kamilovi 10 let a zůstal žít se svoji mamkou, která si později našla přítele, jenž s nimi žil až do doby, než se Kamil osamostatnil a před zhruba dvěma lety odstěhoval do vlastního bydlení. Otce vídal často, jelikož všichni bydleli v Hradci Králové, přesto říká, že mu hodně chyběl. Přítele od matky má rád, ale otce mu nikdy nevynahradil. Sám o sobě říká, že je „panelákové dítě“, jelikož nikdy nebydlel jinde, než v Hradci Králové, kde má celou svou rodinu, jak rodiče, tak i prarodiče, které ze strany matky stále žijí, prarodiče ze strany otce již ne.

V současné době žije již dva roky v bytě, který si po velkých úvahách pořídil, vzal si půjčku od banky a na hypoteční úvěr koupil byt 2+1 nedaleko vazební věznice v Hradci Králové. I když mohl bydlet stále ještě se svou maminkou a s její přítelem, chtěl se osamostatnit a zkusit si život na vlastní pěst. Nyní, když se ohlédne za dva roky, co bydlí sám, říká, že je spokojen už jen z důvodu, že nemusí poslouchat, kam jde a kdy přijde nebo nemusí brát ohled na ostatní v bytě. V současné době nemá přítelkyni, i když o nějaké navazování přátelství s opačným pohlavím nemá problémy, zájemkyň o něho je stále dost. Už jen jeho vzhled o tom

napovídá, svalnatá a urostlá sportovní postava, kterou zdokonaluje několikrát týdně v posilovně.

Minulý rok se po mém dlouhém přemlouvání a povzbuzování přihlásil k přijímacímu řízení na vysokou školu, které úspěšně absolvoval a nyní tak již navštěvuje druhý ročník bakalářského oboru se sociálním zaměřením. I když žije sám, je spokojen, s rodiči i prarodiči se vidá několikrát týdně a díky svým přátelům si užívá své mládí v maloměstě, jak Hradci Králové rád říká.

Pracovní anamnéza

Po vystudování gymnázia v Hradci Králové nebyl zcela rozhodnut, kam se má jeho další životní dráha ubírat. Na vysokou školu již nepomýšlel a žádnou konkrétní profesí vybranou neměl. S odstupem času o sobě říká, že v 18 letech ještě nebyl dost moudrý a vyspělý na to, aby mohl sám rozhodnout o svém budoucím životě. Jako mladý člověk po škole chtěl zažít akční život, měl rád cvičení a toho se nechtěl vzdát ani v budoucím zaměstnání. Proto přemýšlel o tom, zda nastoupit k policii ČR. V danou dobu však neprobíhal žádný nábor k policii, avšak vězeňská služba ČR přijímala do služebního poměru další uchazeče. Přihlásil se tedy do výběrového řízení, po jehož úspěšném absolvování nastoupil do služebního poměru do vazební věznice v Hradci Králové.

Mladý a velmi komunikativní člověk, plný ideálů a představ o akčním povolání plné nevšedních zážitků a dobrodružství byl velmi překvapen hned po několika dnech ve vězeňském prostředí, kde se musel přizpůsobit vojenskému řádu a novému způsobu komunikace jak se svým nadřízeným, tak i s vězni. Iniciativa mladého člověka byla hned od začátku potlačována a tak začal přemýšlet o odchodu z tohoto zaměstnání. Řekl si, že jakmile přijde příležitost lepšího zaměstnání, odejde. Místo lepšího zaměstnání se však dostavila celosvětová hospodářská krize a žádná lepší nabídka nepřicházela, zůstával tedy dál a co hůře, zůstával stále dále na stejné pozici bez povýšení na lepší pozici.

Nepřestával doufat, že jednou odejde a s touto myšlenkou zůstával u sboru až do svého odchodu, celkem více jak 9 let, avšak postupem času začal méně a méně o odchodu mluvit a na život ve vězeňském prostředí si postupně zvykal. Otupěl. Ve věznici si našel i pozitivní věci, které začal postupně vyzdvihoval nad ty, co ho nejdříve trápily. Ve volných chvílích začal navštěvovat posilovnu pro příslušníky,

což se stalo nakonec tou nejdůležitější činností, která ho ve službě udržovala. A to natolik, že pokud mu bylo nabídnuto jiné zaměstnání s lepším finančním ohodnocením, o kterém vždy uvažoval a přemýšlel jako o důvodu odchodu, odmítl s tím, že by neměl tolik času na cvičení. Plnění úkolů při službě vždy plnil svědomitě a bez problémů, ale nikdy neprovedl nic navíc a vždy se snažil co nejvíce utíkat do posilovny. Díky svému vzhledu, sportovní postavě vytvořené z posilovny, neměl nikdy potíže v komunikaci s vězni, ale jak sám říká, postupem času přestával vnímat, kdo proti němu stojí a bylo mu i jedno, co říká, jaké má kdo požadavky. Poslední roky ve věznici si připadal jak robot, který ráno přijde do práce, odvede to, co má, zacvičí si a jde domů. Žádné potěšení z dobře odvedené práce.

Tři jeho, i mí bývalí kolegové, kteří odešli od Vězeňské služby k Celní správě ho začali lákat, aby odešel a přidal se k nim. Trvalo to více než rok, než vyslyšel jejich nabídku a skutečně opustil řady příslušníků Vězeňské služby. Nyní tak pracuje již rok u Celní správy, kde je spokojen. Sice nemůže navštěvovat posilovnu v pracovní době, ale to mu prý nevádí. Nerozumí nyní tomu, jak mohl být tak zaslepený a nevidět okolní svět bez tělocvičny. Ihned, jak se v novém zaměstnání dozvěděli o jeho studiu na vysoké škole, přislíbili mu povýšení, což prý už jen to, stálo za tu změnu.

Retrospektiva

Při pohledu na 9 let strávených za zdí věznice prý vidí jen prázdnou díru. Není člověk, co by prý mluvil o bývalém zaměstnavateli ve zlém, zažil tam kus svého života, ale jak sám říká, kromě pár kolegů, které měl rád, nemá vlastně na co vzpomínat. Strávených 9 let v uniformě Vězeňské služby ČR mu nyní přijde jako promrhané, prázdné. Vidí jen tu díru, z které nedokáže čerpat pro další svůj život žádné získané poznatky. Život ve věznici jen prožil, neužil si jej. Sám říká, že je ještě mladý a zavčasu odešel, diví se však lidem, kteří stále zůstávají. Nyní, když jde kolem vysokých zdí věznice cestou domů, si nedokáže ani pomyslet na to, že by se ještě kdy dobrovolně vrátil.

V rodinném a soukromém životě prý značné změny on sám nepozoroval, ale přiznal se, že jeho maminka ano. Zhruba před měsícem mu říkala, že je ráda, že již ve věznici nepracuje. Když se jí prý zeptal proč, odpověděla, že doufá, že se začnou vídat častěji a přestane být tak panovačný, jenž byl poslední dobou. Prý se rozesmál

a později zamyslel. Těžko prý dokáže posoudit, zda se změnil či ne, ale je rád, že již nemyslí jen na posilovnu jako dříve. Má již i jiné cíle. Chce dokončit školu, posunout se výš v profesním životě a najít si partnerku.

6.2.3 Kazuistika, Jaroslav, 34 let.

Rodinná anamnéza

Jaroslav vyrůstal v úplné rodině na malé vesnici kousek od Hradce Králové, kde pracují i jeho rodiče. Maminka celý život pracuje jako prodavačka oděvů a tatínek pracoval nejdříve jako příslušník, tehdy ještě „Nápravního sboru“ ve Vazební věznici v Hradci Králové, později pracoval několik let jako obchodní zástupce, aby nyní opět nastoupil jako občanský zaměstnanec, vychovatel, ve Vazební věznici v Hradci Králové. Jaroslav má starší sestru, která má již svou rodinu a žije v Hradci Králové.

Jaroslav absolvoval střední ekonomickou školu, kterou zakončil maturitním vysvědčením. Nyní má již magisterský titul, který vystudoval na Univerzitě v Hradci Králové dálkově při svém zaměstnání.

Před osmi lety se seznámil na vysoké škole s jednou studentkou, s kterou se před pěti lety oženil. 3 roky nazpět se jim narodila dcera Natálie, která, jak říká, dala konečně smysl jeho životu. Tím se pro něho změnilo vše, vše se prý obrátilo k lepšímu. Nyní dokončuje rodinný dům, který svépomocí postavil v sousední vesnici, než kde vyrůstal. Zůstal tak blízko svým rodičům. Ti mu pomáhali a stále pomáhají na stavbě rodinného domu. Občas jich také využije při hlídání Natálky, což prý dělají velmi rádi. V současné době je stále zaměstnán stavbou domu, ale všechen volný čas, který mu zbyde, tráví se svoji rodinou, dcerou, kterou chce vidět vyrůstat a užít si tak její dětství.

Pracovní anamnéza

I když vystudoval ekonomickou školu, oboru se nikdy nevěnoval. Následoval svého otce a po úspěšném přijímacím řízení nastoupil do služebního poměru k Vězeňské službě, jak jinak, než do Vazební věznice v Hradci Králové. V ní se však se svým otcem nikdy nesetkal, nikdy v ní nepracovali zároveň. Dnes přiznává, že nikdy ani nepřemýšlel, jaké povolání bude vykonávat po střední škole. Jeho cesta vedla zcela jasně ke stejnému povolání, jenž vykonával dříve i jeho otec.

Bohužel, doba, v které jeho otec sloužil, se změnila. To pozitivní, co na práci viděl u svého otce, prý již při jeho nástupu neplatilo. Byla to již úplně jiná doba, organizace, ostatní kolegové, příslušníci. Při nástupu byl se svým zvoleným povoláním spokojen. Zdálo se mu jako to pravé zvolené, prestižní zaměstnání, hezká uniforma a připadal si, že může být společnosti prospěšný tým, že bude pomáhat resocializovat lidi, které se ocitli na okraji společnosti. Snažil se, aby nezkažil jméno svého otce, kterého jeho starší kolegové znali a často mu to i připomínali. Dalo by se říci, že plnil vše na sto procent a v mých očích patřil ke vzorným příslušníkům. Ať však provedl cokoli, nikdy nebyl povýšen. Dodnes tomu nerozumím. Za 12 let, co sloužil u sboru, neprovedl nic proti režimu uvnitř věznice, nikdy nebyl kázeňsky potrestán, kolegy oblíben a přesto zůstal ve stejné hodnosti a tím i platové třídě.

Sám říká, že prvních pět let se snažil všem vyhovět, pomáhat. Postupem času však neviděl za svou oddaností službě výsledek. Nikdy neporušil pravidla, příkazy a rozkazy svých nadřízených, dokonce, i když kolegové vězňům leckdy něco odpustili, on nikdy, přesto nebyl za svou službu dost ohodnocen.

Po několika letech služby se mu prý udělalo nevolno už jen tehdy, když vstoupil za bránu věznice do prostor, kde musí každý odevzdat mobil a ostatní elektroniku do osobní skříňky. Vadilo mu už i to, že musí projít přes detekční rám, začal mít depresivní pocity už jen při pohledu na chodby věznice mezi celami. Prý přestal vnímat rozdíl mezi jeho životem a životem vězňů, připadal si, že i on je zavřený za zdmi a mřížemi věznice, z kterého ho může vysvobodit jen výpověď.

Často začal přemýšlet o tom, co jaký vězeň provedl, za co vykonává trest. Nedokázal se smířit ani s výši trestů, které jednotliví vězni u soudu obdrželi. Zdáli si mu moc mírné a nemohl s tím nic provést.

V tu dobu se prý začal měnit. V práci nikdo nic nepozoroval, avšak doma to s ním prý bylo nepříjemné. Téměř každý den chodil domů naštvaný, usínal nespokojený a do práce chodil opět s nechutí. Jelikož není sportovně založený, začal navštěvovat velmi často po příchodu ze služby hospody. Sice po vypití pár piv navazoval nové kontakty s lidmi z hospod, ale ztrácel kontakt se svými stávajícím kamarády. Se svými rodiči se komunikace stala velmi obtížná, nemohl najít při příchodu domů společné téma konverzace. Po otázce od rodičů, jak bylo v práci, většinou mrzutě odpovídal slovy „jako vždy“. Dnes se sám diví, že mu rodiče

nesbalili věci a neposlali z domu pryč. Toto období trvalo zhruba tři roky, kdy se ze slušného a hodného kluka stal hrubý člověk bez vidiny smyslu života.

Z frustrace z jeho života ho vyvedlo až rozhodnutí začátku studia vysoké školy. Dnes to vidí jako velmi důležitý okamžik. Už jen proto, že zde potkal svou budoucí ženu, kvůli které se chtěl změnit, být jiným, lepším člověkem. Možná i právě kvůli ní zapomněl na život ve věznici a snažil se utéct po práci ihned za ní. Studium a jeho současná žena mu otevřeli oči a on si uvědomil, že po 12 letech musí odejít.

Odešel tak jako vůbec první, koho jsem poznal, k Celní správě ČR. I když ho později následovali jiní, on byl pro všechny něco jako hrdina, který se odhodlal pro změnu. Mnoho příslušníků sledovalo jeho kroky u Celní správy, včetně vedoucího oddělení a dokonce i ředitele věznice. Toto dokazuje fakt, že když jednou napsal na sociální síť negativní komentář v jedné uzavřené skupině na adresu Vazební věznice v Hradci Králové, ředitel věznice podal podnět k prošetření na GIBS (Generální inspekce bezpečnostních složek) za pomluvu. To se naštěstí neprokázalo, avšak to Jaroslava utvrdilo v tom, že učinil správný krok. Ze třetí tarifní třídy postoupil za čtyři roky u Celní správy až do sedmé a stále má vidinu postupu.

Retrospektiva

Nyní je Jaroslav velmi spokojený. Po profesní stránce si nemůže stěžovat. Stále stoupá v kariérním žebříčku výš a výš, což by ještě před zhruba 8 lety považoval jako za něco nepředstavitelného. Zhruba dva roky prý trvalo, než se zklidnil a uvědomil si, že již pracuje v jiné organizaci, s jinými lidmi, které mu naslouchají a oceňují jeho snahu. Na věznici zanevřel. Nevidí na povolání v ní nic pozitivního. Tvrdí, že dobří lidé prý stejně vždy odejdou a ti, co zůstanou, se budou měnit jen k horšímu.

Jeho soukromý život prý stojí nyní na pevných základech. S manželkou a dcerou si budují nový domov. S rodiči se vídá několikrát týdně, s otcem stále probírá situaci bývalého zaměstnavatele. Se sestrou se také vídá, i když ne tak často, jak by si přál.

Ne vždy však bylo vše v soukromém životě ideální, jak je tomu nyní. Po ročním vztahu mu prý, tehdy ještě přítelkyně, vyčítala, jak často se chce Jaroslav hádat, jak často působí podrážděně při řešení maličností. Komunikace s ním v klidovém režimu byla prý téměř nemožná. Nyní to s odstupem času může takto přiznat, i když dříve prý neviděl rozdíl mezi tím, jak se chová v práci a jak doma. Snažil se chovat stále stejným způsobem, i když jeho okolí to vnímalo jinak.

6.2.4 Kazuistika, Milan, 36 let

Rodinná anamnéza

Milan se narodil do úplné rodiny a vyrůstal v malé vesnici nedaleko Jičína. Má dva sourozence, starší sestru a mladšího bratra. Rodiče se rozvedli, když bylo Milanovi 12 let. Rozvod nesnášel nijak zle, už je z důvodu toho, že mohl oba rodiče kdykoliv navštívit, jelikož zůstali bydle blízko sebe, vnímal ho i jako výchozí situaci z častých hádek rodičů, které po rozvodu ustaly.

K jeho koníčkům patřilo modelování letadel a jakýkoliv druh sportu, převážně kolektivního. Od základní školy hrál závodně 20 let fotbal, navštěvoval kroužek karate a žádný sport mu nedělal nikdy potíže.

Vystudoval střední školu s ekonomickým zaměřením. Díky jeho klidné a citlivé povaze mu jeho maminka často říkala, že by se hodil na povolání učitele. Byl velmi trpělivý a měl rád lidi kolem sebe. Nikdy nepomýšlel na to, že by vstoupil do ozbrojených složek. Ve škole měl vždy na vysvědčení vyznamenání a nikdy na jeho chování nebyly stížnosti. Rodičům nepřidělával nikdy starosti, to ho prý těšilo nejvíce. Po střední škole nechtěl jít studovat vysokou školu, ale jeho cílem bylo nastoupit do zaměstnání, vydělat si peníze a založit rodinu. Vždy byl prorodinný typ a rodinu bral, dle jeho slov, jako něco, co ho učiní opravdu šťastným. Ve 21 letech se oženil a o rok později se mu narodilo první dítě, dcera Barbora. Často slýchal, že začal s rodinným životem velmi brzy, ale on byl v tu dobu spokojený. Za tři roky se mu narodilo druhé dítě, syn Marek. Založením své rodiny si prý možná kompenzoval rozvod a rozpad manželství svých rodičů, ale v tu dobu to tak nepovažoval. Postavil nový dům a odstěhoval se daleko od svých rodičů a sourozenců, které měl moc rád a nikdy by si dříve ani nepomyslel, že tento krok kdy udělá.

S původní rodinou nikdy nepřestal komunikovat, naopak to byl on, kdo se snažil udržovat kontakty se svými sourozenci a navštěvoval své rodiče. Nyní je však Milan rozvedený. Žije přes více jak 100 km od své původní rodiny se svou přítelkyní, kterou poznal při studiu na vysoké škole. Spolu si pořídili nové bydlení a svůj život obrátil o 360 stupňů. V současné době je spokojený, má nový život, s rodinou se stále vídá, jen své děti by prý mohl vídat častěji.

Pracovní anamnéza

V 18 letech nebyl přijat ze zdravotních důvodů k Policii ČR. Nastoupil tedy jako technická podpora informačního systému jedné počítačové firmy v Jičíně. Toto povolání mu nepřinášelo žádné potěšení a po roce odešel. Za čtyři roky poté vystřídal další tři zaměstnání, pracoval jako obchodní zástupce finančních produktů či jako prodejce aut v autobazaru. Ve 22 letech se přihlásil do výběrového řízení k Vězeňské službě ČR do věznice Valdice. Aby byl přijat, musel absolvovat operaci očí, jelikož v té době se přijímalo do služebního poměru pouze bez jakékoliv dioptrické vady, tak moc stál o to, aby nastoupil ke sboru. Povolání považoval za prestižní, byl prý na sebe pyšný a rád, že zabezpečí v době hospodářské krize svou rodinu stálým zaměstnáním.

Po třech letech služby ve Valdické věznici mu prý bylo přislíbeno povýšení, než se tak stalo, postavil dům poblíž Hradce Králové a nechal se přeložit do Vazební věznice v tomto městě. Povýšen tak nebyl a v novém působišti začal jako nový příslušník, i když měl již tříleté zkušenosti z valdické věznice.

V Hradci Králové doprovázel převážně vězněné osoby k soudním líčením. Ze začátku mu tato pozice připadala zajímavá a důležitá. Dozvídal se zákulisí trestných činností a svým vystupováním a doprovázením vězňů chránil společnost před škodlivými lidmi. Po asi 3 letech mu však tato pracovní náplň přišla stereotypní a nezáživná. Nedošlo u něho k povýšení, i když vykonával vždy svěřené úkoly na požadované úrovni a potřebné předpisy znal na výbornou.

Často přicházel za svými nadřízenými s inovativními požadavky, což se neseťkávalo s pozitivní odezvou. Po pěti letech začal prý o sobě pochybovat. Jak dnes říká, toto byl ten okamžik, kdy se začal měnit k horšímu. Kolegové v práci mu častokrát říkali, že vidí vše černě a je z něho velký pesimista. Dříve se snažil mluvit s obviněnými osobami jinak, než s těmi již odsouzenými, v tuto dobu již přestal rozlišovat, s kým hovoří a ve všech vězních přestal prý vidět možnost nápravy. Tím se změnil i jeho přístup k nim. Začal používat vulgární výrazy, líbilo se mu i to, že ho vězni musí poslouchat. Bohužel tento způsob jednání si přenesl i do svého běžného života, do své rodiny. Kdy prý začal rázně mluvit se všemi doma, téměř všem rozkazoval. Těžkou situaci a to, že se mění, si uvědomoval. Začal se více věnovat fotbalu, při kterém se snažil odreagovat a frustraci ze svého profesního

života nechat na hřišti. I tak občas doma zvýšil hlas nepřiměřeně na děti, až si toho všimla i jeho rodina. Maminka mu prý sama říkala, že pokud se nezmění, rodina se mu rozpadne. Rozhodl se tedy ještě pro jednu změnu. Začal studovat vysokou školu a tím se zaměstnat ještě více. I když studoval úspěšně, nepomohlo to. Vztah se ženou se rozpadal a Milan vážně uvažoval o odchodu z Vězeňské služby ČR.

O této době moc mluvit nechce, přesto se zmínil, že na něho žena v rozvodovém řízení celkem dvakrát zavolala policii, což řešili v zaměstnání i jeho nadřízení. Nikdy se neprokázal jakýkoliv jeho protiprávní čin, ale přesto se cítil zahanbeně, trapně. Poslední rok, jedenáctý, co sloužil u Vězeňské služby ČR, se rozvedl.

Půl roku po rozvodu z věznice odešel, úspěšně absolvoval výběrové řízení k Celní správě ČR. Zde již povýšil o dvě platové třídy, dokončuje vysokou školu a věří v další profesní růst.

Retrospektiva

Milana znám několik let. Když se nyní setkáme, dva roky po tom, co odešel z věznice, cítím, jak moc se chce změnit, jak moc byl ve vězeňském prostředí nešťastný. Nikdo nedokáže říci, zda se mu to podaří, ale nyní má nový domov, nové zaměstnání, novou přítelkyni, jeho vlastní děti se za ním těší a samy prý chtějí svého tatů vidět častěji, než doposud, což nasvědčuje správné cestě, po které se vydal.

Dnes říká, že vstup do vězeňského prostředí byl špatným krokem, ale dobrou zkušeností do budoucího života. Obohatil se o spoustu zkušeností, které se mu prý v nadcházejícím životě budou ku prospěchu.

6.3 Závěr výzkumu - vyhodnocení výzkumných otázek

Výzkumná otázka č. 1: Má psychická zátěž v represivních složkách negativní vliv na osobu příslušníka?

Kazuistika, Zdeněk, 38 let: Každé zaměstnání člověka ovlivňuje, ať už pozitivně nebo negativně. Každý si vybíráme zaměstnání dle svých priorit, zálib a ekonomických požadavků. Avšak práce v negativním prostředí s negativně, patologicky narušenými jedinci působila na Zdeňka značně.

Kazuistika, Jaroslav, 34 let: Usměvavý kluk plný odhodlání chránit společnost, jenž nastoupil do zaměstnání, ke kterému od mladých let směřoval, se začal po

zhruba pěti letech ve službě měnit. Vězeňské prostředí, povinnost udělovat příkazy a rozkazy vězňům i kolegům, ale i možná nespravedlnost v ukládání trestů u soudních líčení ho pomalu přeměňovala v pesimisticky nahlíženého člověka na svět.

Kazuistika, Kamil, 28 let: I když mladý člověk, s nepřesně stanovenými prioritami a cíli do budoucna, postupem nepovyšení a nemožnosti prosazení svých názorů, osobnostně otupěl a z reálného života utíkal pouze do světa v posilovně. Nic jiného ho nezajímalo, nic jiného neviděl.

Kazuistika, Milan, 36 let: Při zaměstnání u Vězeňské služby ČR se postupem času začal měnit z klidného a vyrovnaného člověka k agresivnímu a vulgárně komunikujícímu muži. Ačkoliv si svou situaci uvědomoval, nedokázal včas odejít a nechal se pohltit negativním prostředím, ve kterém pracoval.

Výzkumná otázka č. 2: Odráží se práce v represivních složkách i ve vztahu ke společnosti a rodině?

Kazuistika, Zdeněk, 38 let: V případě negativního ovlivnění osobnosti daného muže dochází i k jeho postoji vůči společnosti a rodině. Muž začal být více agresivní a rázný vůči lidem v okolí. Zároveň vyžadoval určitý řád a poslušnost nejen v zaměstnání, ale i v rodině.

Kazuistika, Jaroslav, 34 let: Kladnou odpověď na tuto otázku potvrzuje změna Jaroslavova chování a agresivní komunikace k rodičům po příchodu domů. Dokládá to i sám Jaroslav svým otevřeným vyprávěním o své minulosti. Časté návštěvy hospod a následná konzumace alkoholu ho sice odváděli od pesimistických myšlenek z pracovního prostředí, ale narušovala vztah vůči kamarádům, které doposud měl. Nikdy se nestal na alkoholu závislý, ale nyní už ví, jak snadné je do závislosti spadnout.

Kazuistika, Kamil, 28 let: Díky pohodlnému životu ve vězeňském prostředí přestal vnímat okolní svět i to, že se mění jeho povaha a začíná být panovačný. Sám tuto vlastnost neviděl a je jen dobře, že ho na ni jeho vlastní maminka upozornila.

Kazuistika, Milan, 36 let: Milan nedokázal rozlišit prostředí práce a prostředí mimo ni. Represivně se choval jak v práci, tak i vůči svým rodinným příslušníkům. Choval se nepřiměřeně i vůči svým dětem, na které často zvedal hlas. Změny si všimla i jeho maminka, která ho nevidala tak často.

Výzkumná otázka č. 3: Vede změna prostředí a zaměstnání k znovunastartování motivace člověka a zlepšení jeho života?

Kazuistika, Zdeněk, 38 let: V případě změny zaměstnání a navázání nových kontaktů se danému kolegovi, jak sám uvedl, obrátil život téměř naruby.

Kazuistika, Jaroslav, 34 let: Začátek studia a navštěvování nového prostředí vysoké školy, poznání nových lidí, následně i své budoucí ženy, postupně nastartovalo pozitivní přístup Jaroslava k okolnímu světu. Pozdější změna zaměstnání mu vnesla do života potřebný klid. Na zaměstnání dřív myslel každý den, dnes již nemusí, nepřináší mu negativní myšlenky, ale už také radost. To se nyní odráží i na jeho soukromém životě. Spokojenost přenáší nejen do chodu své rodiny, ale i do vztahu se svými rodiči a kamarády.

Kazuistika, Kamil, 28 let: Ano, už jen díky tomu, že se dokázal sám zamyslet nad svou minulostí, změna stála za to. Stanovil si nové cíle, jenž se snaží dokončit. Získal novou motivaci a chuť do práce.

Kazuistika, Milan, 36 let: Změna Milanovi nastartovala zcela nový život. V současné době je již spokojený a věří, že se mu bude dařit lépe. Původní rodina se mu sice rozpadla, ale s tou novou se snaží již chyby neopakovat. S dětmi má stále výborný vztah, s rodiči a sourozenci komunikuje v každé možné volné chvíli.

Výzkumná otázka č. 4: Vnímala rodina dopad negativního pracovního prostředí příslušníka?

Kazuistika, Zdeněk, 38 let: Převážně manželka si všimla Zdeňkova chování a bylo jen dobře, že ho na jeho změnu upozornila.

Kazuistika, Jaroslav, 34 let: Ano, převážně jeho tehdejší přítelkyně si změny všimla a to i přesto, že Jaroslava poznala až po několika letech, které strávil v uniformě.

Kazuistika, Kamil, 28 let: V jeho blízkém okolí mu jeho negativní změnu až po čase připomněla maminka, jenž byla velmi ráda za změnu jeho profese.

Kazuistika, Milan, 36 let: Ano, jeho rodina si změny všimla, což mělo za největší následek rozpad manželství a i jeho celé rodiny, kterou si budoval.

Výzkumná otázka č. 5: Vedla dlouhodobá nespokojenost v zaměstnání k syndromu vyhoření?

Kazuistika, Zdeněk, 38 let: Čím více Zdeněk přemýšlel nad svou profesionální kariérou u sboru, tím více byl nespokojený. Po několika měsících až letech ve službě, kdy neviděl žádné zlepšení, postupně začal ztrácet motivaci a víru v to, že danou práci odvádí dobře a postupem času se u něho začal projevovat syndrom vyhoření.

Kazuistika, Jaroslav, 34 let: Přestože Jaroslav povolání příslušníka Vězeňské služby ČR znal a věděl již od svého otce, co tato profese obnáší a jaké úskalí přináší, dlouhodobá nespokojenost ho přivedla k jeho profesnímu i osobnímu vyhoření.

Kazuistika, Kamil, 28 let: Ač mladý člověk, přesto se i on chtěl posunout výš v kariérním žebříčku. Po dlouhodobém odříkání jeho iniciativy z řad nadřízených ho vedlo až k pochybnostem o jeho správném výběru zaměstnání. Syndrom vyhoření se u něho neprojevil naplno, avšak i on postupně vyhořival.

Kazuistika, Milan, 36 let: Ano, i u Milana dlouhodobá nespokojenost v zaměstnání vedla k jeho pesimistickému pohledu na svět, na jeho práci. Jeho profesní vyhoření si bohužel přenesl i do svého soukromého života.

Odpovědi na výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1: Má psychická zátěž v represivních složkách negativní vliv na osobu příslušníka?

Odpověď: Ano, z výše uvedených kazuistik vyplývá, že negativní prostředí s negativně a patologicky narušenými jedinci či také povinností udělovat příkazy a rozkazy vězňům nebo kolegům má negativní vliv na osobu příslušníka.

Výzkumná otázka č. 2: Odráží se práce v represivních složkách i ve vztahu ke společnosti a rodině?

Odpověď: I na tuto otázku výše uvedené kazuistiky odpovídají kladně. Pesimistický pohled na svět a zaujetí negativistického pohledu na společnost, i např. snížení tolerance vůči chybám druhých či autoritářský postoj ve vztazích dokazují, že práce v represivních složkách se odráží ve vztahu ke společnosti a rodině.

Výzkumná otázka č. 3: Vede změna prostředí a zaměstnání k znovunastartování motivace člověka a zlepšení jeho života?

Odpověď: V retrospektivním pohledu všech respondentů byla uvedena odpověď, že změna zaměstnání vedla k znovunastartování motivace člověka a následném zkvalitnění jeho života.

Výzkumná otázka č. 4: Vnímala rodina dopad negativního pracovního prostředí příslušníka?

Odpověď: Rodinný příslušníci, partneři si negativního dopadu pracovního prostředí všimli. U jednoho z respondentů mělo negativní pracovní prostředí za následek rozpad manželství.

Výzkumná otázka č. 5: Vedla dlouhodobá nespokojenost v zaměstnání k syndromu vyhoření?

Odpověď: U třech dotázaných vedla dlouhodobá nespokojenost v zaměstnání až k syndromu vyhoření. U jednoho k úplnému vyhoření nedošlo, ale byly zde zjevné znaky počínajícího vyhoření.

ZÁVĚR

Tématem mé práce byl negativní dopad zaměstnání příslušníka u Vězeňské služby ČR na rodinný život. V první polovině práce jsem se zabýval specifikací Vězeňské služby ČR, popsáním služby příslušníka, charakteristikou pracoviště a komunikace na něm. Závěr první části tvoří popsání funkce rodiny, její resilience, možné zdroje ohrožení a prevence negativního dopadu zaměstnání u Vězeňské služby ČR. Ve výzkumné části tvořené osobními případovými studii bylo cílem potvrdit hypotézu, že povolání u Vězeňské služby ČR má negativní dopad nejen na osobnost samotného příslušníka, ale i na vztahy s jeho okolím, převážně pak v komunikaci s rodinou.

Detailnější popsání struktury a atmosféry pracoviště u vězeňské služby bylo v empirické části nezbytné s ohledem na specifčnost tohoto prostředí. Izolovanost, jasná pravidla, rozkazy a styl komunikace zásadně ovlivňují osobnost zaměstnance, vězňené osoby – tj. ti, kteří spáchali trestný čin a byli tak odsouzeni k výkonu trestu odnětí svobody, jsou po několik hodin spolu s atmosférou věznice hlavním působícím činitelem na osobnost pracovníka. Jakožto bývalý a mnohaletý pracovník Vězeňské služby ČR mám osobní zkušenost s danou problematikou. Zním postoj, zkušenosti a těžkosti mých bývalých kolegů a současných kamarádů i to, jak negativně ovlivnilo povolání u Vězeňské služby jejich osobní a především rodinný život. Úplně předejít negativním vlivům, kterým čelí každý příslušník a zaměstnanec v represivních složkách, nelze. Každý jedinec má odlišnou frustrační toleranci, schopnost adaptace, řešení konfliktů. Odlišná je také povaha, temperament a především rodinné zázemí, z něhož vzešel, a formovalo jeho osobnost. Vlastní zázemí, rodina, přátelé a schopnost psychohygieny a relaxace se významnou mírou podílí na schopnosti udržet si jasné osobní a profesní hranice a v případě jejich porušení se formou sebereflexe jasně vymezit tak, aby zaměstnání jedince negativně neovlivnilo. Negativní pracovní prostředí včetně kolektivu, nízký smysl vlastní práce, nedostatečné až nulové ocenění i možný osobní boj za spravedlnost a jeho případná marnost vede k frustraci a následnému ohrožení v podobě syndromu vyhoření, závislostí, rozpadu rodiny apod. Prostředí, ve kterém se pohybujeme i pracujeme, utváří naši osobnost, náš vztah ke společnosti, přátelům,

spolupracovníkům, nadřízeným a často i vztah ke své vlastní rodině.

Největší třecí plochu vidím ve smyslu odvedené práce. V tom, jak se mění společnost kolem nás, mění se i názory na odvedenou práci příslušníků bezpečnostních sborů. Společnost z nich přestává mít respekt a vyžaduje co nejvyšší možnost humanizace, ať už v řadách policie či u obviněných a odsouzených ve věznicích. Příslušníci často ztrácí smysl své služby, už jen, když vidí, jak se většina společnosti podřizuje menšině. Nevidí za sebou žádné efektivní výsledky, a když se k těmto vlivům přidá i vliv svého nadřízeného a nemožný profesní postup, dojde až k zanevření na toto povolání. To má pak také negativní dopad i na rodinu příslušníka.

Veřejnost se vždy dívala na práci ve vězeňské službě, zvláště pak na práci dozorce, velmi negativně. Jedná se o zaměstnání, které bylo společností často až tabuizováno, kolovalo o něm spousta polopравd a mýtů. Už jen díky tomu, že příslušníci v ozbrojených sborech nemohou sdělovat jakékoliv informace, se kterými přijdou ve své službě do styku. O své práci se tak ani nezmiňují v hospodách s přáteli a ani v blízkém rodinném kruhu. Veřejnost tak měla pouze subjektivní informace od odsouzených či obviněných.

Tento pohled ovlivňovala a stále ovlivňují média a literatura lidí, kteří měli snahu představit propuštěné vězně z vězení spíše jako hrdiny. Vzpomeňme si na případ Jiřího Kajínka, který je často opěvován jako člověk, co byl vždy nevinný. A společnost k němu tak přistupuje i dnes.

Pohled společnosti se však změní vždy v okamžiku, kdy přijde do styku s trestním činem. Názor každý změní např. v případě, když je mu něco odcizeno či dojde k nějakému násilnému trestnému činu, který se dotyčného přímo dotýká. Sám za sebe mohu říct, že i trestání a ukládání trestů u jednotlivých soudů je velmi specifické a záleží na soudci, jak přísný trest uloží. Téměř 7 let jsem jezdil k soudům a byl tak účasten soudních líčení. Samozřejmě jsou hranice, mantinely, sazba trestného činu, na základě kterého je obviněný odsouzen, ale přece jen je na soudci, jaký trest v tom daném rozmezí uloží. A dle mé zkušenosti bude přísnější trest ukládat soudce, kterému někdo den předem ukradl před domem auto nebo fyzicky napadl jeho rodinného příslušníka, než ten soudce, který má nasazené stále ještě

růžové brýle a žádnou osobní zkušenost s trestným činem nemá. Toto se ale odráží i v náhledu společnosti na zaměstnance represivních složek.

Ti často vnitřně volají o pomoc, ale jejich hrdost či stud jim nedovolí si o tuto pomoc říci. Přitom by mnohdy stačilo si jen promluvit o situaci při službě s někým, kdo by je vyslechl a oni tak nepřenášeli své pocity do svého osobního života. Intervize nebo supervize ve věznicích chybí. Právě bezpečný prostor, kde by mohl každý zaměstnanec bez obav z postihu či zesměšnění vyjádřit své pocity, obavy i názor, jak řešit daný problém, je zcela zásadní pro zachování zdravé integrity každého jedince. Více zájmu ze strany zaměstnavatele a aktivní nabídnutí pomoci by mohlo zamezit negativního dopadu na osobní i rodinný život a mohlo by případně zamezit vyhoření příslušníků a jejich následnému odchodu. Bylo by toto právě tím řešením, které by zabránilo odchodu příslušníků Vězeňské služby ČR ze služebního poměru a zároveň zabránilo negativnímu dopadu na rodiny příslušníků?

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BEDNÁŘ, Vojtěch. Sociální vztahy v organizaci a jejich management. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4211-3.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN isbn80-86473-86-4.
- FRYŠTÁK, Marek. Trestní právo hmotné. Ostrava: Key Publishing, 2015. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-221-1.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-x.
- HERZOGOVÁ, Zuzana. Policejní etika. Praha: Zuzana Herzogová, 2003. ISBN 80-2389984-8.
- HUBÍK, Stanislav. Hypotéza: metodologický nástroj výzkumu ve společenských vědách. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2006. ISBN 80-7040-842-1.
- JAKOBSEN, Barbora a Marius RÅKIL, ed. Násilí je možné zastavit: terapie pro osoby, které se dopouštějí násilí v blízkých vztazích. Přeložil Petra ŠTAJNEROVÁ. Praha: Nadace Open Society Fund Praha, 2017. ISBN 978-80-87725-40-5.
- JANDOUREK, Jan. Slovník sociologických pojmů: 610 hesel. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.
- KALVODOVÁ, Věra. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.
- KEBZA, Vladimír a Iva ŠOLCOVÁ. Syndrom vyhoření: (informace pro lékaře, psychology a další zájemce o teoretické zdroje, diagnostické a intervenční možnosti tohoto syndromu). 2., rozš. a dopl. vyd. Praha: Státní zdravotní ústav, 2003. ISBN 80-7071-231-7.

- KRATOCHVÍL, Stanislav. Základy psychoterapie. 5., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-122-0.
- KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Jak zvládat stres. Praha: Grada, 1994. Pro vaše zdraví. ISBN 80-7169-121-6.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Psychologie zdraví. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-551-2.
- KÝR, Aleš, 2005. Typologie historických vězeňských zařízení. *Historická penologie* [online]. Praha: Kabinet dokumentace a historie VS ČR, [cit. 21. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.forumhistoriae.sk/documents/10180/107105/hp_01_05.pdf
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- MEZNÍK, Jiří a kol. Základy penologie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s. ISBN 802101248X.
- MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MUŽÍK, Jaroslav. Andragogická didaktika. Praha: Codex Bohemia, 2004. ISBN 80-85963-52-3.
- NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.
- PEŠEK, Roman a Ján PRAŠKO. Syndrom vyhoření: jak se prací a pomáháním druhým nezničit: pohledem kognitivně behaviorální terapie. V Praze: Pasparta, 2016. ISBN 978-80-88163-00-8.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. Kapitoly z penologie I. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-264-5.
- RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. Kapitoly z penologie II. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-69.

Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Vydání sedmé. Praha: Armex, 2015. Edice kapesních zákonů. ISBN 978-80-87451-38-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VELIKOVSKÁ, Martina. Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR, Roční statistické hlášení za rok 2018 [online], 2019. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR, Organizační jednotky VS ČR [online], 2019. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/oj/>.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR, Kodex profesní etiky zaměstnance a příslušníka Vězeňské služby České republiky [online], 2019. Dostupné z: <http://vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Etick%C3%BD-kodex-2016.pdf>

VODÁČKOVÁ, Daniela. Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-696-9.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2015 [cit. 21. 09. 2019]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.